

10

LAPSEN OIKEUKSIEN KYMPPI

Globaalikasvatuksen
opetuskokonaisuus
4.–6. luokan
opetukseen

Toimitus

Leena Honkasalo

Työryhmä

Hannaliisa Hakala, Anna-Kaisa Hiedanniemi, Leena Honkasalo, Minna Mannert ja Hanna Niittymäki

Kiitokset

Elisa Hara, Inka Havanto, Anna Juhola, Mari Luosujärvi, Tapio Moilanen ja Laura Niemeläinen

2. uusittu painos

Vuonna 2014 ilmestyneen alkuperäisen painoksen kirjoittajat:

Eeva Ervamaa, Anna-Kaisa Hiedanniemi ja Virve Turunen.

Kuvalähteet

Plan International ja Helsingin kaupunginmuseon kokoelmat

Ulkoasu

Tuidesign

Tämä teos on opettajan opas. Tämän teoksen tai sen osan valokopiointi, skannaaminen tai muu digitaalinen kopiointi opetuskäyttöön on sallittu. Lähde tulee ehdottomasti mainita.

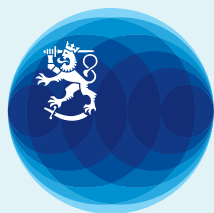
Tehtäviin liittyvä lisämateriaali on tulostettavissa osoitteesta

www.globaalikoulu.net/lapsen-oikeuksien-kymppi.

ISBN 978-952-7151-03-7 (nid.)

ISBN 978-952-7151-04-4 (pdf)

Helsinki 2020

Ulkoministeriö
Utrikesministeriet

OPETTAJALLE

Tervetuloa opettamaan ja oppimaan lapsen oikeuksista!

Kädessäsi oleva Lapsen oikeuksien kymppi -kirja tarjoaa konkreettisia työkaluja lapsen oikeuksien opettamiseen ja globaalikasvatukseen. Lapsen oikeuksien kymppi on kymmenen kaksoistunnin (2 x 45 min) mittainen opetuskokonaisuus, jonka tavoitteena on tukea oppilaiden osallisuutta lisäämällä heidän ymmärrystään lapsen oikeuksista ja kestävästä kehityksestä sekä antamalla heille taitoa ja intoa toimia lapsen oikeuksien puolesta. Opetuskokonaisuus on suunnattu alakoulun 4.–6.-luokkalaisten, mutta sitä voi käyttää soveltaen myös nuorempien ja vanhempien oppilaiden kanssa.

Jokainen kaksoistunti käsittelee omaa teemaansa. Jos ei ole aikaa koko kymmenen kerran kokonaisuuteen, on mahdollista valita vain joitain teemoja. Kokonaisuus alkaa lapsen oikeuksien sopimukseen ja kestävästä kehityksen tavoitteisiin eli Agenda 2030:een tutustumisella. Kokonaisuuden aikana lapsen oikeuksia pohditaan muun muassa tasa-arvon, terveyden ja hyvinvoinnin, koulutuksen, lapsityön sekä ilmastonmuutoksen näkökulmista. Kirjan jokainen luku koostuu opettajalle taustatiedoksi tarkoitettua teemaa käsittelevästä johdantotekstistä ja oppituntisuunnitelmasta.

Lapsen oikeuksien kymppi ja OPS

Opetuskokonaisuuden sisällöt ja työtavat on suunniteltu perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet huomioiden. Kaikki laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat vahvasti mukana opetuskokonaisuudessa. Lisäksi opetuskokonaisuus nivoutuu monin tavoin vuosiluokkien 3–6 äidinkielen, ympäristöopin, kuvataiteen, historian, yhteiskuntaopin, uskonnon ja elämäntutkimuksen sisältöihin. Eri oppiaineita integroivana kokonaisuutena Lapsen oikeuksien kymppi tukee laaja-alaista ja eheyttävää oppimista ja soveltuu erinomaisesti monialaiseksi oppimiskokonaisuudeksi.

Uudistettu Lapsen oikeuksien kymppi

Alkuperäinen Lapsen oikeuksien kymppi -kirja julkaistiin vuonna 2014. Kädessäsi on vuonna 2020 julkaistu uusi, täysin uudistettu painos, joka on ankkuroitu tiiviisti YK:n kestävästä kehityksestä tavoitteisiin ja vuonna 2016 käyttöön otettuihin opetussuunnitelmiin. YK:n kestävästä kehityksestä tavoitteet ovat muuttaneet ymmärrystä globaalin kehityksen luonteesta. Auttamisen sijaan puhumme nykyään yhä vahvemmin globaalista kumppanuudesta ja yhteistyöstä. Uudistetun Lapsen oikeuksien kymppin johtajatuksena on globaalien kysymysten tarkastelu lasten omasta näkökulmasta ja kokemusmaailmasta käsin sekä heidän vastuullisen maailmankansalaisuutensa tukeminen. Tarkoitus on rohkaista oppilaita aktiivisuuteen sekä auttaa heitä ymmärtämään paikallisen ja globaalin välisiä yhteyksiä. Voit antaa kirjasta palautetta: kotimaa@plan.fi. Kaikki palaute on erittäin tervetullutta!

Antoisia hetkiä Lapsen oikeuksien kymppin parissa!

Kymppi-ohjeet opettajalle

Kun tunneilla käsitellään lapsen oikeuksia, on erityisen tärkeää varmistaa mukana olevien lasten oikeuksien toteutuminen. Tunneilla tulee pyrkiä siihen, että jokaisella oppilaalla on turvallista ja hyvä olla oma itsensä. Huomioi ainakin nämä asiat:

- Huolehdi, että jokainen saa ilmaista mielipiteensä. Osalle oppilaista on vaikeaa kertoa mielipiteensä koko luokan edessä. Hyödynnä pari- ja pienryhmäkeskusteluita, mielipidejanaa sekä erilaisia tapoja ilmaista oma mielipide sanattomasti.
- Ole sensitiivinen suhteessa oppilaiden moninaiisiin taustoihin. Huomioi, että teemat (esimerkiksi pakolaisuus) voivat olla osalle hyvin omakohtaisia. Älä aseta oppilasta epämurheen huomion kohteeksi pyytämällä häntä jakamaan omia kokemuksiaan, ellei se ole hänelle mieltuisaa.
- Tunneilla tehdään lukuisia ryhmitöitä. Voi olla tarkoituksenmukaista työskennellä samoissa pienryhmissä läpi koko kokonaisuuden. Koska oppitunneilla käsitellään lapsen oikeuksia, on erityisen tärkeää, että ryhmätyötilanteet eivät aiheuta kenellekään syrjinnän kokemuksia. Ryhmien on siis syytä olla opettajan etukäteen miettimiä. Jos asia ei ole luokalle itsestään selvä, on hyvä sanoittaa ääneen, että hyviin vuorovaikutustaitoihin kuuluu ryhmätöiden tekeminen kenen tahansa luokkatoverin kanssa.
- Ryhmätöiden sujumisen kannalta jokaisella ryhmällä on hyvä olla nimetty puheenjohtaja ja kirjuri. Jos ryhmät pysyvät tunnista toiseen samoina, on helppo kierrättää puheenjohtajan ja kirjurin rooleja. Puheenjohtajan erityisiin tehtäviin kuuluu huolehtia siitä, että kaikki tulevat kuulluiksi. Kirjurin erityisiin tehtäviin kuuluu kaikkien ryhmän jäsenten ideoiden kirjaaminen ylös ilman sensuuria, toki yhdessä keskustellen.
- Käy ensimmäisellä kerralla oppilaiden kanssa läpi turvallisen tilan periaatteet. Aloita jokainen lapsen oikeuksia käsittelevä tunti muistuttamalla turvallisen tilan periaatteista.

Kymppi-ohjeet oppilaille eli Turvallisen tilan periaatteet

Tällä oppitunnilla käsitellään lapsen oikeuksia. Siksi on erityisen tärkeää, että tunnin aikana kenenkään oikeuksia ei rikota. Sovitaan siis yhdessä, että noudatetaan seuraavia periaatteita:

- Syrjintä on Suomessa lain mukaan kielletty. Ketään ei saa syrjiä esimerkiksi iän, ihonvärin, uskonnon, vammaan, sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.
- Jokainen saa osallistua tälle tunnille omien kykyjensä mukaan.
- Jokainen päättää itse, mitä asioita haluaa jakaa luokalle.
- Emme tee toisistamme oletuksia. Kaikki saavat puhua vain omasta puolestaan.
- Kunnioitamme toisten puheenvuoroja, ja kuuntelemme toisiamme kunnioittavasti.

Kaikki opetuskokonaisuuden aikana tarvittavat sähköiset aineistot ovat Lapsen oikeuksien kymppin materiaalipankissa: www.gloaalikoulu.net/lapsen-oikeuksien-kymppi. Tehtävät, joihin tarvittava materiaali löytyy materiaalipankista, on merkitty mutterimerkillä.

Tuntisuunnitelmissa on paikoin vinkkejä tehtävien muokkaamista varten ja ideoita siitä, miten teemoihin voi syventyä enemmän. Nämä vinkit on merkitty oranssilla tähdellä.

SISÄLLYS

PLAN INTERNATIONAL SUOMI	6
1. YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS	9
2. LAPSEN OIKEUDET JA KESTÄVÄ KEHITYS	19
3. SUKUPUOLTEN TASA-ARVO	29
4. OIKEUS TERVEYTEEN JA PUHTAASEEN VETEEN	39
5. OIKEUS KOULUTUKSEEN	49
6. OIKEUS OLLA TEKEMÄTTÄ RASKASTA TYÖTÄ	59
7. OIKEUS SUOJAAN	69
8. LAPSEN OIKEUDET JA GLOBAALI MAAILMA	79
9. LAPSEN OIKEUDET JA ILMASTOKRIISI	89
10. MINÄ VOIN VAIKUTTA!	99
LIITE: TOISTUVAT TEHTÄVÄTYYPIT	106

PLAN INTERNATIONAL SUOMI

Lastenoikeusjärjestö Plan International haluaa oikeudenmukaisen maailman, jossa kaikkien lasten oikeudet ja tasa-arvo toteutuvat. Siksi Plan parantaa erityisesti tyttöjen oikeuksia ja asemaa. Uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton Plan International perustettiin vuonna 1937, ja järjestö työskentelee nykyään yli 70 maassa. Plan International Suomi aloitti toimintansa vuonna 1998.

Suomessa Plan edistää lasten ja erityisesti tyttöjen oikeuksia tiedottamalla ja vaikuttamalla.

- Tarjoamme globaalikasvatusta koululaisille sekä materiaaleja ja koulutusta opettajille.
- Kannustamme ihmisiä toimimaan lasten oikeuksien, tasa-arvon ja kestävä kehityksen puolesta.
- Edistämme maahanmuuttajanuorten aktiivista kansalaisuutta.
- Vahvistamme nuorten mahdollisuuksia vaikuttaa yhteisiin asioihin.
- Vaikutamme poliittiseen päätöksentekoon ja yritysten toimintatapoihin.

Lue lisää Plan International Suomesta: www.plan.fi

Planin globaalikoulu tarjoaa opettajille monipuolista tukea globaalikasvatukseen. Laadukkaat opetusmateriaalimme sopivat eri luokka-asteille varhaiskasvatuksesta lukioon. Lapsen oikeuksien lähettiläämme vierailevat kouluissa, päiväkodeissa sekä nuorisotaloissa ja pitävät toiminnallisia tunteja lapsen oikeuksista ja globaaleista kehityskysymyksistä. Lisäksi koulutamme kasvatusalan ammattilaisia globaalikasvatuksen teemoista ja menetelmistä.

Lue lisää globaalikoulusta: www.gloaalikoulu.net

PLAN
INTERNATIONAL

PLAN
INTERNATIONAL

PLAN
INTERNATIONAL

1

YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Jokainen alle 18-vuotias on lapsi. § 1

Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi. § 2

Lasta koskevissa päätöksissä on aina ensisijaisesti harkittava lapsen etu. § 3

Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa, ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. § 12

Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, kunhan ne eivät loukkaa muiden oikeuksia.
Lapsella on oikeus saada tietoa. § 13

Valtioiden pitää huolehtia, että kaikki kansalaiset tuntevat lapsen oikeudet. § 42

Lapsen oikeuksien sopimus on ihmisoikeussopimus

Lapsen oikeudet ovat ihmisoikeuksia, jotka kuuluvat kaikille maailman lapsille. **YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on ihmisoikeussopimus**, jossa luetellaan lapsille kuuluvat oikeudet ja asetetaan valtioille ensisijainen vastuu huolehtia niiden toteutumisesta. Sopimuksessa luokitellaan lapsiksi kaikki alle 18-vuotiaat. Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989. Suomessa se astui voimaan vuonna 1991. Sopimus sisältää 54 **artiklaa**. Sen tiivistelmä on materiaalipankissa. Sopimuksen neljä pääperiaatetta ovat:

- syrjimättömyys
- lapsen edun ensisijaisuus
- oikeus jäädä eloon ja kehittyä
- oikeus osallistua.

Valtioilla on velvollisuus huolehtia lapsen oikeuksista

Lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Kaikki YK:n jäsenvaltiot Yhdysvaltoja lukuun ottamatta ovat ratifioineet sen. Sopimus velvoittaa nimenomaan valtioita. Lapsen oikeuksien toteutuminen on valtion vastuulla, ja valtio toteuttaa tätä tehtävää julkisen sektorin viranhaltijoiden kautta. Opettajat ovatkin tärkeässä roolissa lapsen oikeuksien turvaamisessa. Opettajan työn näkökulmasta keskeisiä ovat esimerkiksi lapsen oikeus mielipiteeseen ja **syrjimättömyysperiaate**, jonka nojalla lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle riippumatta hänen kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan tai vakaumuksestaan, perhesuhteistaan tai muusta tekijästä.

Sopimus velvoittaa valtiot tiedottamaan lapsen oikeuksista niin lapsille kuin aikuisille. Lapsen oikeuksien sopimuksen tunnettuus on Suomessa lisääntynyt vuosina 2008–2020. Lastensuojelun keskusliiton vuonna 2020 teettämän kyselyn perusteella 81 % suomalaisista aikuisista tuntee sopimuksen.

Sopimuksen toteutumista valvoo **YK:n lapsen oikeuksien komitea**, jolle maat raportoivat lapsen oikeuksien tilanteesta viiden vuoden välein. YK:n lapsen oikeuksien komitea on Suomelle antamissaan suosituksissa nostanut esiin muun muassa vammaisiin lapsiin, maahanmuuttajalapsiin, pakolaislapsiin ja etnisiin vähemmistöihin kuuluviin lapsiin (kuten romanilapsiin) kohdistuvan syrjinnän sekä turvapaikkaa hakevien lasten oikeudet.

Lapsella on oikeus omaan mielipiteeseen

Kaikilla maailman lapsilla on oikeus omaan mielipiteeseen niin pienissä kuin suurissakin asioissa. Lapsilla on oikeus hankkia, välittää ja vastaanottaa tietoa. Lapsen mahdollisuus osallistua ja tulla kuulluksi itseään koskevissa päätöksissä voi olla ratkaisevan tärkeää. YK:n ihmisoikeuksien julistus takaa ilmaisunvapauden kaikille. Siihen sisältyy oikeus vastaanottaa sekä jakaa informaatiota ja ajatuksia kaikin keinoin. Lapsen oikeuksien sopimus täsmentää näitä oikeuksia lasten näkökulmasta ottaen huomioon lapsen kehitystason ja kypsyyden. Kun lapsilla on oikeus ilmaista näkemyksensä itseään koskevissa asioissa ja osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, aikuisten velvollisuutena on kuulla lasta, kunnioittaa hänen mielipidettään sekä huomioida päätöksissään lapsen etu.

1. OPPITUNTI: YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS (2 X 45 MIN)

Tavoitteet:

- ★ tutustua lapsen oikeuksien sopimukseen ja siinä nimettyihin lapsen oikeuksiin
- ★ ymmärtää, mitä eroa on tarpeilla, mielihaluilla ja oikeuksilla
- ★ pohtia lapsen oikeuksien toteutumista omassa arjessa.

Oppitunti tiivistettynä

Lapsen oikeuksien kympin ensimmäisellä oppitunnilla sitoudutaan turvallisen tilan periaatteisiin, jotta lapsen oikeuksista oppivien lasten omat oikeudet toteutuvat mahdollisimman hyvin. Oikeuksiin johdatellaan pohtimalla, mitä lapsi tarvitsee ja mitä eroa on tarpeella ja mielihalulla. Sitten tutustutaan lapsen oikeuksien sopimukseen. Lopuksi oppilaat tarkastelevat pareittain tarkemmin yhtä sopimuksen artiklaa ajatuskarttamenetelmän avulla ja kertovat oikeudesta muille.

Oppitunnin rakenne

Virittäytyminen Lapsen oikeuksien kymppiin (10 min)
Mitä lapsi tarvitsee? (20 min)
Lapsella on oikeus (15 min)
Ajatuskartta lapsen oikeuksista (40 min)
Lopetus (5 min)

Virittäytyminen Lapsen oikeuksien kymppiin (10 min)

Tavoitteet:

- ★ orientoitua Lapsen oikeuksien kymppi -kokonaisuuteen
- ★ tutustua ja sitoutua turvallisen tilan periaatteisiin
- ★ harjoitella mielipiteen ilmaisua.

Menetelmä: opetuskeskustelu, gallup

Tarvikkeet: turvallisen tilan ohjeet (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Kerro, että olette aloittamassa Lapsen oikeuksien kymppi -kokonaisuutta, jonka aikana tutustutte lapsen oikeuksiin monista eri näkökulmista kymmenellä tuplatunnilla. Lapsen oikeudet ovat ihmisoikeuksia, jotka kuuluvat kaikille maailman lapsille. Pohtikaa yhdessä, kuka on lapsi. (Lapsi on alle 18-vuotias.)

Esittele turvallisen tilan periaatteet (ks. s. 4) ja selitä, miksi niitä sovelletaan lapsen oikeuksia käsittelevillä tunneilla.

Kerro, että listaat seuraavaksi asioita, joista jokainen saa miettiä, kuinka tärkeitä ne ovat itselle. Tämä harjoitus tehdään silmät kiinni, ja mielipide ilmaistaan peukulla. Pyydä jokaista sulkemaan silmät ja näyttämään peukkaa ylöspäin, jos asia on tärkeä, ja alaspäin, jos asia ei ole yhtään tärkeä. Peukkaa voi näyttää myös sivulle tai viistoon, jos on vähän kumpaaakin mieltä. Korosta, että kukaan ei näe toisten vastauksia, joten oman mielipiteen voi kertoa rauhassa. Luettele sitten vuoron perään: ”Minulle on tärkeää elämässä... (kaverit, perhe, luonto, eläimet, hyvä ruoka, harrastukset, musiikki jne.)”. Anna kunkin asian kohdalla oppilaille aikaa vastata.

Mitä lapsi tarvitsee? (20 min)

Tavoitteet:

- ★ pohtia, mitä lapsi tarvitsee selvitäkseen hengissä, saadakseen hyvän tulevaisuuden ja ollakseen onnellinen
- ★ oppia ymmärtämään tarpeen ja mielihalun ero
- ★ johdatella ajatukset kohti lapsen oikeuksia
- ★ pohtia omia arvoja.

Menetelmä: ryhmätyöskentely, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: liimalappuja, kyniä, taulu

Tehtävän ohjeet:

Piirrä tai pyydä oppilaita piirtämään taululle lapsihahmo. Voitte antaa hahmolle nimen.

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Ryhmät voivat olla samat jokaisella kymppitunnilla (ks. s. 4). Jaa ryhmille erivärisiä liimalappuja, joihin kirjoitetaan harjoituksen vastaukset (esimerkiksi punaisia, sinisiä ja vihreitä lappuja). Jokainen asia kirjoitetaan omalle lapulleen.

1. Pyydä oppilaita kirjoittamaan punaisille lapuille asioita, joita ilman lapsi ei voi elää.
2. Pyydä oppilaita kirjoittamaan sinisille lapuille asioita, joiden avulla lapsi voi saada hyvän tulevaisuuden.
3. Pyydä oppilaita kirjoittamaan vihreille lapuille asioita, joista he nauttivat omassa elämässään.

Jos tehtävä tuntuu haastavalta, voit käyttää apuna ajattelua herätteleviä lauseenalkuja, esimerkiksi:

- Tarvitsen elääkseni... (Mitä?)
- Mikä minua auttaa tulemaan isona siksi, mikä haluan olla?
- Tykkään, kun voin... tehdä/saada/kokea... (Mitä?)

Lopuksi ryhmät tuovat lappunsa taululle lapsihahmon päälle. Punaiset laput tuodaan lapsen jalkojen tuntumaan, koska ne muodostavat perustan. Siniset laput tuodaan keskivartalon kohdille ja vihreät laput lapsen pään seutuville. Voit pyytää ryhmiä perustelemaan vastauksensa, mutta se ei ole välttämätöntä.

Tee suullisesti yhteenveto siitä, millaisia asioita lapuille on kirjoitettu. Pohtikaa yhdessä, mitkä niistä ovat välttämättömiä. Ovatko jotkin sellaisia, joita vain joku lapsi tarvitsee mutta eivät välttämättä kaikki? Mikä ja miksi?

Lapsella on oikeus (15 min)

Tavoitteet:

- ★ tutustua lapsen oikeuksien sopimukseen
- ★ ymmärtää, että sopimuksen tarkoituksena on turvata kaikille maailman lapsille sellaiset tärkeät asiat, jotka tekevät elämästä hyvän.

Menetelmä: video, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Plan International Suomen video ”Lapsella on oikeus” (youtu.be/9eqm8i3T9I4)

Tehtävän ohjeet:

Katsokaa yhdessä video ”Lapsella on oikeus”. Ohjeista oppilaita ennen videota: ”Kuuntele, mitä lapsen oikeuksia videolla mainitaan.” Kysy videon jälkeen, mitä oikeuksia löytyi. Kirjoita ne taululle.

Verratkaa oikeuksia niihin asioihin, jotka lapset toivat esiin edellisessä tehtävässä. Voitte pohtia yhdessä, mitkä kaikki asiat lapsen oikeuksien sopimus turvaa ja mitkä siis ovat lapsen oikeuksia. Ovatko niitä vain välttämättömät asiat, joita lapsi tarvitsee elääkseen? Vai myös ne, jotka turvaavat lapsille hyvän tulevaisuuden? Entä ne asiat, joista lapset nauttivat?

Keskustelkaa myös siitä, miksi tarvitaan lapsen oikeuksien sopimusta.

Ajatuskartta lapsen oikeuksista (40 min)

Tavoitteet:

- ★ perehtyä tarkemmin lapsen oikeuksien sopimuksen sisältöön ja pohtia sen merkitystä
- ★ harjoitella ajatusten jäsentämistä ajatuskartan muotoon perehtymällä yhteen artiklaan tarkemmin
- ★ tiedottaa lapsen oikeuksista muille.

Menetelmä: ajatuskartta, ryhmä- ja opetuskeskustelu, piirtäminen ja askarteleminen

Tarvikkeet: oikeuskortit (materiaalipankista), apukysymykset (materiaalipankista), A3-kokoiset paperit ajatuskarttaa varten, kyniä, tusseja, aikakauslehtiä, maaleja, liimaa ja saksia

Tehtävän ohjeet:

Jatkakaa työskentelyä 3–4 hengen ryhmissä. Anna jokaiselle ryhmälle lappu, jossa on yksi Artikla lapsen oikeuksien sopimuksesta. Ryhmän tehtävänä on laatia ajatuskartta tästä oikeudesta. Ajatuskartta-menetelmän ohjeet ovat sivulla 106.

Jokainen ryhmä kirjoittaa tai liimaa paperin keskelle saamansa oikeuden ja kirjoittaa sen ympärille neljä ajatuskartan haaraa: 1) Miksi tärkeä? 2) Mitä jos ei toteudu? 3) Miten voi edistää? 4) Kuka vastuussa? Tässä tarkemmat apukysymykset ajatuskartan tekemisen tueksi:

- **Miksi tärkeä?** Minkä takia tämän oikeuden toteutuminen jokaisen lapsen elämässä on tärkeää?
- **Mitä jos ei toteudu?** Mitä haasteita siitä seuraa, jos tämä oikeus ei toteudu?
- **Miten voi edistää?** Millä keinoilla tämän oikeuden toteutumista edistetään tai voitaisiin edistää?
- **Kuka vastuussa?** Kuka on vastuussa tämän oikeuden toteutumisesta?

Ajatuskarttoja voi täydentää esimerkiksi leikkaamalla lehdistä, piirtämällä tai maalaamalla oikeuteen liittyviä kuvia ja tekstejä. Mikäli käytössänne on tietokoneet tai tabletit, voitte tehdä ajatuskartan myös sähköisesti jollakin soveltuvalla taitto- tai dianteko-ohjelmalla. Lopuksi jokainen ryhmä esittelee ajatuskarttansa muille. Voitte ripustaa ajatuskartat luokan seinälle tai käytävään. Näin saatte seinälle yhteisen ison lapsen oikeuksien sopimuksen ajatuskartan.

Lopetus (5 min)

Tavoitteet:

- ★ harjoitella oman oppimisen sanallistamista
- ★ koota tunnin keskeiset ajatukset.

Menetelmä: ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: liimalappuja ja kyniä tai virtuaalinen valkotalu

Tehtävän ohjeet:

Jatketaan samoissa ryhmissä kuin edellisessä harjoituksessa. Pyydä jokaista ryhmää miettimään, mitä tänään opittiin ja mitä jäi mieleen. Jokainen ryhmä keskustelee hetken ja tiivistää sitten ajatukset yhdeksi yhteiseksi asiaksi. Sen voi kirjoittaa liimalapulle ja tuoda taululle. Vaihtoehtoisesti sen voi kirjoittaa virtuaaliselle valkotaululle, joka heijastetaan taululle.

Kerro, että sinä opettajana olet suorittanut Suomen valtion tehtävää tiedottaa lapsen oikeuksista ja annat nyt tehtävän eteenpäin oppilaille, jotta he voivat varmistaa kotiväenkin kuulevan näistä oikeuksista. Voit kertoa, että Suomessa joka viides aikuinen ei tunne lapsen oikeuksien sopimusta. Työtä on vielä tehtävänä, jotta kaikki tuntevat sopimuksen. Läksyn voi antaa juhlallisesti, mikä korostaa sen tärkeyttä.

2

LAPSEN OIKEUDET JA KESTÄVÄ KEHITYS

Lapsen oikeuksien sopimus kokonaisuudessaan toteutuu parhaiten,
kun kestävä kehitys tavoitteita edistetään.

Kestävä kehitys on ehto lapsen oikeuksien toteutumiselle

Kestävä kehitys on yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen edellytykset. Kestävä kehitys huomioi kotiplaneettamme rajat: ihmisen toiminta tulee sopeuttaa maapallon luonnonvaroihin. Kestävä kehitys on ihmisoikeuskysymys ja ehto lapsen oikeuksien toteutumiselle.

Vuonna 2015 YK:n jäsenmaat sopivat **kestävän kehityksen tavoitteista** eli **Agenda 2030 -sopimuksesta**, johon valtiot sitoutuivat. Kestävän kehityksen tavoitteiden tarkoituksena on vuoteen 2030 mennessä poistaa äärimmäinen köyhyys, edistää tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta sekä suojella maapallon kantokykyä, jotta maailmasta tulee kestävämpi, hyvinvoivempi ja oikeudenmukaisempi kaikille.

Kestävän kehityksen tavoitteita (Sustainable Development Goals) on 17, ja ne linkittyvät tiiviisti toisiinsa. Niitä voi havainnollistaa kolmitasoisien hääkakkumallin avulla (Rockström ja Sukhdev 2016). Pohjalla on toimivat ekosysteemit, keskitasossa kestävät yhteiskunnat ja sen yläpuolella talous, joka on osa muuta yhteiskuntaa. Ylimpänä on yhteistyö ja kumppanuus, jota tarvitaan kaikkien tavoitteiden saavuttamiseen. Kehityksessä tulee ensisijaisesti huomioida planetaariset reunaehdot, sillä ilman ekosysteemejä ei voi olla yhteiskuntia eikä taloutta.

Kestävän kehityksen tavoitteita edeltäneissä vuosituhattavoitteissa (Millennium Development Goals) näkökulma oli se, että haasteet ovat globaalissa etelässä, ja globaalilla pohjoisella on vastuu auttaa. Kestävän kehityksen tavoitteet sen sijaan koskevat kaikkia maailman maita – eivät vain niin sanottuja kehittyviä maita. Suomessa petrattavaa on esimerkiksi ilmastotoimissa ja luonnonsuojelussa.

Kuva: Azote for Stockholm Resilience Centre, Stockholm University

Kestävän kehityksen neljä ulottuvuutta

Kestävä kehitys ei ole vain luonnonsuojelua, vaan siihen kuuluu neljä toisiaan tukevaa ja toisiinsa linkittyvää ulottuvuutta. Kehityksen tulee olla ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä.

Ekologinen kestävyys tarkoittaa luonnonympäristön, biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttämistä sekä luonnonvarojen kestävästä käyttöä. Ekologinen kestävyys on tärkeää, sillä muutokset luonnonympäristössä ja esimerkiksi luonnonkatastrofit uhkaavat lasten oikeuksia. Mikäli esimerkiksi ruoantuotanto kärsii lisääntyvien tulvien tai kuivuuden seurauksena, sillä on suoria vaikutuksia lasten ravitsemukseen ja hyvinvointiin.

Taloudellisen kestävyys perusedellytyksenä on tasapainoinen talouskasvu. Tämä tarkoittaa sitä, ettei valtioiden talous perustu esimerkiksi luonnonvarojen tuhlaamiselle. Taloudellinen kestävyys on edellytys lapsen oikeuksien kannalta tärkeiden peruspalveluiden, kuten koulutuksen ja terveydenhuollon, turvaamiselle.

Sosiaalinen kestävyys tarkoittaa ihmisten välistä tasa-arvoa sekä riittävän toimeentulon ja hyvinvoinnin takaamista kaikille. Lapsen oikeuksien kannalta tämä merkitsee perustarpeiden turvaamista, kuten koulutuksen ja terveyspalveluiden saatavuutta. Toimeentulon turvaaminen ilman lapsityövoiman hyväksikäyttöä on sosiaalisen kestävyyskannalta tärkeää.

Kulttuurisen kestävyys näkökulmasta olennaista on kulttuurisen moninaisuuden arvostaminen, yhdenvertaisuuden edistäminen sekä kulttuuriperinnön säilyttäminen ja eteenpäin välittäminen. Lapsella on oikeus saada tietoa omasta kulttuuristaan tai kulttuureistaan sekä muista kulttuureista esimerkiksi osallistumalla kulttuuri- ja taide-elämään.

2. OPPITUNTI: LAPSEN OIKEUDET JA KESTÄVÄ KEHITYS (2 X 45 MIN)

Tavoitteet:

- ★ tutustua kestäväen kehityksen tavoitteisiin
- ★ ymmärtää lapsen oikeuksien ja kestäväen kehityksen tavoitteiden välisiä yhteyksiä
- ★ huomata, miten ihmisen toiminta vaikuttaa lapsen oikeuksien ja kestäväen kehityksen tavoitteiden toteutumiseen.

Oppitunti tiivistettynä

Toisella oppitunnilla tutustutaan ensin kestäväen kehityksen tavoitteisiin videon ja tietovisan kautta. Sitten pohditaan, millä tavoin tavoitteet ovat tärkeitä maapallon, ihmiskunnan ja oppilaan itsensä kannalta. Kuvia tarkastelemalla ja yhteistoiminnallisen oppimisen kautta laajennetaan ymmärrystä siitä, mihin kaikkeen kestäväen kehityksen tavoitteet liittyvät ja millaisia ovat lapsen oikeuksien ja kestäväen kehityksen tavoitteiden yhteydet. Lopuksi kuvataan visuaalisesti, miten voi itse puolustaa kestävää kehitystä.

Oppitunnin rakenne

- Mikä kestävä kehitys? (30 min)
- Maapallo, ihmiskunta ja minä (15 min)
- Lapsen oikeudet kestäväen kehityksen tavoitteissa (25 min)
- Minä kestäväen kehityksen puolustajana (20 min)

Mikä kestävä kehitys? (30 min)

Tavoitteet:

- ★ palauttaa mieleen lapsen oikeuksia
- ★ tutustua kestävä kehityksen tavoitteisiin
- ★ motivoitua toimimaan kestävä kehityksen edistämiseksi.

Menetelmä: pienryhmätyöskentely, video, tietovisa

Tarvikkeet: tietovisakysymykset (materiaalipankista), kyniä ja paperia, Suomen UNICEFin video ”Maailman suurin oppitunti osa 1” (youtu.be/MqWE6pwwbO0)

Tehtävän ohjeet:

Muistuta tunnin aluksi turvallisen tilan periaatteista (ks. s. 4).

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Huomaa, että ryhmät voivat olla jokaisella Kymppi-tunnilla samat. Pyydä ryhmiä listaamaan edellisen tuoplatunnin perusteella, mitä lapsen oikeuksia on. Ryhmät kirjoittavat muistamansa oikeudet paperille. Ne käydään läpi yhteisesti niin, että kukin ryhmä sanoo vuorollaan yhden oikeuden, kunnes kellään ei ole enää lisättävää.

Jaa sitten jokaiselle ryhmälle tietovisan kysymykset. Anna oppilaille aikaa lukea kysymykset ja pyydä jakamaan ne ryhmässä niin, että jokainen ryhmän jäsen saa vastuulleen miettiä vastausta pariin kysymykseen videon aikana.

Kysymykset:

1. Mistä maasta Malala on kotoisin? (Pakistanista)
2. Mitä ihmiset videon mukaan tarvitsevat kaikkein eniten elääkseen (3 asiaa)? (puhdasta ilmaa, vettä ja terveellistä ruokaa)
3. Mitkä ovat videon mukaan maapallon kaksi suurinta ongelmaa? (ilmastonmuutos ja epätasa-arvo)
4. Mikä on videon mukaan ihmisen supervoima? (luovuus)
5. Kuinka monta tavoitetta YK on asettanut ihmiskunnalle? (17)
6. Mihin vuoteen mennessä tavoitteet on saavutettava? (2030)
7. Listatkaa kolme tapaa suojella kotiplaneettaamme.
8. Bonuskysymys: Laskekaa, kuinka vanhoja te olette vuonna 2030.

Katsokaa sitten video ”Maailman suurin oppitunti, osa 1”. Voit tarvittaessa pysäyttää videon sopivissa kohdissa, jotta oppilaat ehtivät kirjoittaa vastaukset.

Videon jälkeen ryhmät kokoavat vastauksensa. Käykää sitten yhdessä läpi oikeat vastaukset, ja keskustelkaa videon herättämistä ajatuksista.

Maapallo, ihmiskunta ja minä (15 min)

Tavoitteet:

- ★ tutustua tarkemmin kestävän kehityksen tavoitteisiin
- ★ saada yleiskuva siitä, mitä kestävän kehityksen tavoitteet pitävät sisällään
- ★ ymmärtää, että meidän ihmisten hyvinvointi riippuu maapallon hyvinvoinnista.

Menetelmä: pienryhmätyöskentely, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: kestävän kehityksen tavoitteiden symbolikortit (materiaalipankista), tehtävän ohjeet oppilaille (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Kerro, että kestävän kehityksen tavoitteiden tarkoitus on varmistaa maapallon ja meidän kaikkien sen asukkaiden hyvinvointi niin, että myös tulevilla sukupolvilla eli teidän lapsillanne ja lapsenlapsillanne on hyvät elämisen edellytykset.

Jaa jokaiselle oppilaalle kestävän kehityksen tavoitteiden symbolikortit. Tämän tehtävän jokainen tekee itsenäisesti yksilötehtävänä. Pyydä oppilaita tutustumaan ensin rauhassa 17 tavoitteeseen. Heijasta sitten tehtävän ohjeet taululle.

1. Kuvittele olevasi maapallo. Mieti, mitkä tavoitteet ovat selviytymisesi kannalta välttämättömiä. Ota ne sivuun.
2. Kuvittele olevasi ihmiskunta. Mieti, mitkä tavoitteet ovat selviytymisesi kannalta välttämättömiä. Ota ne sivuun. Älä mieti yksittäisiä ihmisiä, vaan pohdi, miten kaikki ihmiset eläisivät mahdollisimman onnellisina.
3. Ole oma itsesi, ja valitse jäljelle jääneistä tavoitteista vielä kolme mielestäsi tärkeintä.

Kohtaan 1 sopivat esimerkiksi tavoitteet 13 (Ilmastotekoja), 14 (Vedenalainen elämä) ja 15 (Maanpäällinen elämä). Kohtaan 2 sopivat esimerkiksi tavoitteet 1 (Ei köyhyyttä), 2 (Ei nälkää), 3 (Terveysttä ja hyvinvointia), 6 (Puhdas vesi ja sanitaatio) ja 11 (Kestävät kaupungit ja yhteisöt). Huomaa kuitenkin, että tehtävään voi olla monenlaisia hyviä vastauksia. On tärkeää, että oppilaat miettivät tavoitteiden keskinäistä suhdetta. Voit pyytää halukkaita kertomaan ja perustelemaan omat valintansa. Korosta, että ilman tervettä maapalloa ei voi olla ihmisiä.

Kerää lopuksi kestävän kehityksen tavoitteiden symbolikortit talteen.

Voitte ripustaa kestävän kehityksen tavoitteiden symbolikortit luokan seinälle, jotta ne ovat jokaisella Kymppi-tunnilla nähtävillä ja niihin on helppo palata.

Lapsen oikeudet kestävän kehityksen tavoitteissa (25 min)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää, miten kestävä kehitys liittyy lapsen oikeuksiin
- ★ oivaltaa, että kestävään kehitykseen liittyy paljon eri ulottuvuuksia.

Menetelmä: kuva-analyysi, ryhmä- ja opetuskeskustelu

Tarvikkeet: lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmä (materiaalipankista), valokuvat (materiaalipankista), kestävän kehityksen tavoitteiden symbolikortit (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Jatkakaa 3–4 hengen ryhmissä. Jaa jokaiselle ryhmälle kestävän kehityksen tavoitteiden symbolit, lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmät sekä kaksi tai kolme kuvaa.

Ohjeista ryhmiä pohtimaan kustakin kuvasta:

- Mitä kuvassa tapahtuu?
- Mihin kestävän kehityksen tavoitteisiin kuva liittyy? Kestävän kehityksen tavoitteiden symbolit on tarkoitus laittaa sen kuvan päälle, mihin ne liittyvät.
- Mihin lapsen oikeuteen kuva liittyy? Se voi liittyä yhteen tai useampaan.
- Purkakaa tehtävä niin, että kukin ryhmä esittelee kuvansa ja kertoo, mihin kestävän kehityksen tavoitteisiin ja lapsen oikeuksiin ne liittyvät. Lopuksi ryhmät perustelevat valintansa. On tärkeää huomata, että tavoitteisiin liittyy monia eri näkökulmia ja lapsen oikeuksia.

Voitte halutessanne pohtia:

- Miten kestävän kehityksen tavoite toteutuu tällä hetkellä?
  - Mitä haasteita tavoitteen toteutumiseen voi liittyä?
  - Miten me voimme edistää tavoitetta?
-

Minä kestävän kehityksen puolustajana (20 min)

Tavoitteet:

- ★ syventää ymmärrystä kestävän kehityksen tavoitteista ja siitä, mihin ne liittyvät
- ★ pohtia ja ilmaista visuaalisesti, kuinka itse voi toimia kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti.

Menetelmä: kuvata tarkastelu, opetuskeskustelu, piirtäminen tai muu vapaavalintainen ilmaisukeino

Tarvikkeet: ulkoministeriön kestävän kehityksen julisteet (materiaalipankista), paperia tai vihko, värikyniä tai tusseja

Tehtävän ohjeet:

Vedä yhteen tunnilla käsitellyt asiat kertomalla, että kestäväällä kehityksellä tavoitellaan parempaa maailmaa meille kaikille. Tavoitteena on, että vuonna 2030 maailma on reilumpi, hyvinvoivempi ja tasa-arvoisempi paikka ja että yhteinen maapallomme voi hyvin. Kestävän kehityksen puolesta toimiminen on meidän jokaisen vastuulla: valtioiden, kuntien, yritysten, koulujen, sinun ja minun.

Tutkikaa yhdessä ulkoministeriön kestävän kehityksen julisteita. Heijasta taululle julisteet vuorotellen. Pohtikaa yhdessä kunkin kohdalla:

- Mitä julisteessa tapahtuu?
- Mikä kestävän kehityksen tavoite on kyseessä?

Muistuta vielä pakistanilaisesta Malalasta, joka esiintyi alussa katsotulla videolla. Malala on puolustanut tyttöjen oikeutta käydä koulua, ja hän on saanut Nobelin rauhanpalkinnon työstään.

Jokainen meistä voi toimia kestävän kehityksen puolesta. Pyydä oppilaita piirtämään kuva itsestään planeetan pelastajana tai tasa-arvotaistelijana. Aikaa on 10 minuuttia ja silloin ei jutella.

Kuvat voi laittaa oppilaiden luvalla luokan seinälle.

3

SUKUPUOLTEN TASA-ARVO

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi. § 2

Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. § 19

Lasta on suojeltava kaikelta seksuaaliselta hyväksikäytöltä. § 34

Sukupuolten epätasa-arvo loukkaa lapsen oikeuksia

Jokaisen ihmisen sukupuoli on omanlaisensa yhdistelmä sukupuoleen liittyviä fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ulottuvuuksia. Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan kunkin omaa kokemusta sukupuolestaan. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle hänen sukupuolestaan, sukupuoli-identiteetistään tai muista eroista riippumatta. Monet lasten oikeuksiin kohdistuvat loukkaukset johtuvat sukupuolten epätasa-arvosta, ulkopuolelle sulkemisesta ja epäoikeudenmukaisuudesta. Erityisesti naisten ja tyttöjen oikeuksien toteutumisessa on vakavia puutteita. Ne johtuvat muun muassa haitallisista perinteistä ja sosiaalisista normeista, jotka ovat kahlinneet tyttöjä jo pitkään. Tytöt ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, koska he kohtaavat syrjintää sekä ikänsä että sukupuolensa vuoksi. Myös transnuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa.

Sukupuoleen liittyy monia odotuksia ja käsityksiä. Ihmisen toimintaa ohjaavat biologisten ehtojen lisäksi ne yhteiskunnalliset odotukset ja paineet, joita häneen kohdistetaan sukupuolensa edustajana. Sukupuoleen liittyvät normit, tehtävät ja velvollisuudet opitaan pienestä pitäen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, mitä esimerkiksi naisena tai miehenä oleminen merkitsee tietyssä yhteisössä. Esimerkiksi Suomessa polttopuiden tekemistä on pidetty miesten työnä, kun taas Tansaniassa naiset huolehtivat puiden keruusta.

On tärkeää, että tyttöjen ja naisten näkemykset, kiinnostuksen kohteet sekä tarpeet muokkaavat kehitystä yhtä paljon kuin poikien ja miesten, sillä jokainen uusi politiikka, ohjelma, strategia tai hanke vaikuttaa naiseen ja mieheen eri tavoin. Yhtäläiset mahdollisuudet osallistua taloudelliseen, sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan sekä päätöksentekoon lisäävät tasa-arvon toteutumista.

Plan Internationalin raportit tyttöjen asemasta ovat paljastaneet, että tytöt kärsivät aliravitsemuksesta poikia enemmän. He joutuvat jättämään koulun kesken poikia todennäköisemmin, ja raskauteen sekä synnytykseen liittyvät häiriöt ovat 15–19-vuotiaiden tyttöjen yleisin kuolinsyy. Monilla tytöillä on edelleen liian vähän mahdollisuuksia päättää omasta elämästään ja kohtalostaan. Tytöt kärsivät sukuelinten silpomisesta ja ovat erityisen haavoittuvia HIV/AIDSille. Vuosittain noin 12 miljoonaa tyttöä solmii avioliiton ennen 18 vuoden ikää. Kouluttamattomat tytöt avioituvat kolme kertaa todennäköisemmin alaikäisinä kuin toisen asteen tai korkea-asteen koulutuksen suorittaneet. Lapsiavioliitto pitää tytöt köyhyyden kierteessä, sillä naitetut tytöt joutuvat usein jättämään koulun kesken.

Ilmastonmuutos heikentää erityisesti tyttöjen oikeuksia. Kuivuus, epävakaat sääolosuhteet ja tulvat vaikuttavat suoraan perheiden ruoka- ja vesivaroihin. Monilla alueilla tytöt ja naiset ovat päävastuussa kotitaloudesta, kuten ruoan valmistuksesta, vihannesten viljelystä kotipuutarhassa ja veden hankkimisesta. Naisten työtaakan lisääntyessä tytöt kantavat yhä suuremman vastuun äitiensä auttamisesta. Tyttöjen oikeuksien toteutumista uhkaavat lisäksi ruoka- ja vesipula sekä ympäristökatastrofit, jotka luovat epävakautta ja uhkaavat yhteiskuntarauhaa. Se aiheuttaa ja syventää tyttöjen hyväksikäytön ja seksuaalisen väkivallan kaltaisia ongelmia.

Koulutus tasa-arvon edistäjänä

Tyttöjen oikeuksien toteutuminen on tärkeää itsessään, mutta lisäksi sillä on positiivisia vaikutuksia globaaleihin ongelmiin. Esimerkiksi tyttöjen kouluttaminen on tehokas keino katkaista köyhyyden kierre ja näin vähentää eriarvoisuutta globaalisti. Tyttöjen ja naisten kouluttautuminen on myös estänyt yli neljä miljoonaa lapsikuolemaa viimeisimpien vuosikymmenten aikana. Tänä päivänä peruskoulutukseen osallistuu enemmän tyttöjä kuin koskaan ennen. Monella tytöllä koulutie katkeaa kuitenkin liian varhain: Toisen asteen suorittaneiden tyttöjen lukumäärä ei ole kasvanut merkittävästi.

Sukupuoleen liittyvät normit ja stereotypit voivat suosia poikia mutta myös rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan. Poikia saatetaan painostaa toteuttamaan vallitsevia maskuliinisuuden ihanteita. Pojat ja nuoret miehet saattavat häiritä tai hyväksikäyttää tyttöjä saadakseen hyväksyntää toisilta ja täyttääkseen odotuksia maskuliinisuudesta. Tämä voi vahingoittaa tyttöjen lisäksi myös poikia ja vaarantaa heidän terveyttään.

YK:n kestävän kehityksen tavoitteissa sukupuolten välinen tasa-arvo läpäisee kaikkia tavoitteita. Tavoite 5 sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttamisesta tähtää kaiken naiseen ja tyttöihin kohdistuvan syrjinnän ja väkivallan lopettamiseen kaikkialla maailmassa. Sukupuolten väliseen tasa-arvoon on vaikutettu aiemmin muun muassa Pekingin-konferenssin toimintaohjelmalla 1995 sekä YK:n sopimilla vuosittain asetettavilla tavoitteilla, joiden oli määrä toteutua vuoteen 2015 mennessä. Yksikään maa ei kuitenkaan ole saavuttanut tasa-arvoa, ja monen maan ei voida sanoa edes ponnistelleen sen eteen vakavasti.

Plan Internationalin aloitteesta syntyneitä kansainvälistä tyttöjen päivää vietetään 11.10. tyttöjen oikeuksien ja osallistumismahdollisuuksien edistämiseksi.

3. OPPITUNTI: SUKUPUOLTEN TASA-ARVO (2 X 45 MIN)

Tavoitteet:

- ★ oivaltaa, että sukupuoleen liittyy oletuksia ja että nämä oletukset vaikuttavat kaikkiin lapsiin
- ★ ymmärtää, miksi on tärkeää puolustaa tyttöjen oikeuksia globaalisti
- ★ pohtia, miten voi itse toimia tasa-arvon puolesta.

Oppitunti tiivistettynä

Lapsen oikeuksien kympin kolmas kaksoistunti keskittyy erityisesti tyttöjen oikeuksiin. Oppitunnin aikana oppilaat pohtivat sukupuoleen liitettyjä oletuksia ja perehtyvät niiden vaikutuksiin. Tunnilla hyödynnetään mediakasvatusmenetelmiä, ja sukupuolten tasa-arvon teemaa lähestytään valokuvien ja videoiden avulla. Tunnin loppuksi oppilaat tekevät itse vlogin, jossa pohtivat, miten voivat toimia tasa-arvon puolesta.

Oppitunnin rakenne

- Mitä kuva kertoo? (15 min)
- Olemme kaikki ainutlaatuisia (25 min)
- Koska olen tyttö (20 min)
- Oikeutta tytöille! (30 min)

Mitä kuva kertoo? (15 min)

Tavoitteet:

- ★ harjoitella kuvan tulkitsemista, havaintojen sanoittamista ja toisten kuuntelemista
- ★ huomata, että kuvaa voidaan tulkita eri tavoin
- ★ palauttaa mieleen kestävän kehityksen tavoitteet.

Menetelmä: osallistava ja yhteisöllinen kuvanluku

Tarvikkeet: valokuvat (materiaalipankista), kestävän kehityksen tavoitteet (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Aloita lapsen oikeuksien tunti tuttuun tapaan käymällä läpi turvallisen tilan periaatteet.

Tässä harjoituksessa käytetään keskustelevan kuvan tarkastelun menetelmää (Visual Thinking Strategies), jonka ohjeet ovat sivulla 108. Harjoituksessa katsottavat kuvat voit heijastaa materiaalipankista. Tarkastelkaa kahta kuvaa.

Muistuta sitten, että edellisellä tunnilla puhuttiin kestävän kehityksen tavoitteista. Kertaa, mitkä ne olivat. Voit esimerkiksi heijastaa materiaalipankista listan. Tarkastelkaa molempia kuvia vielä uudestaan. Kysy, mihin kestävän kehityksen tavoitteisiin ne voisivat liittyä.

Olemme kaikki ainutlaatuisia (25 min)

Tavoitteet:

- ★ oppia tunnistamaan eri sukupuoliin liitettyjä sosiaalisia odotuksia
- ★ tulla tietoiseksi eri sukupuoliin liitettävien sosiaalisten odotusten vaikutuksista
- ★ ymmärtää, että jokainen saa olla juuri sellainen, kuin on.

Menetelmä: pohdintatehtävä pienryhmässä, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: isoja papereita (esim. fläppipaperi), liimalappuja, kyniä

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin, ja anna jokaiselle ryhmälle iso paperi. Anna osalle ryhmistä tehtäväksi piirtää ”tyttömainen” tyttö ja toisille tehtäväksi piirtää ”poikamainen” poika. Hahmo kannattaa piirtää niin suureksi kuin paperi antaa myöten. Sitten ryhmät jatkavat kirjoittamalla liimalapuille adjektiiveja, jotka sopisivat kuvaamaan tätä ”tyttömäistä” tyttöä tai ”poikamaista” poikaa. Korosta, että lapuille saa kirjata asioita, joita ”perinteisesti” pidetään tyttömaisen tytön tai poikamaisen pojan piirteinä – niiden ei tarvitse olla omia mielipiteitä. Kootkaa piirroksat liimalappuineen taululle ja tutkikaa niitä yhdessä.

Keskustelkaa yhdessä:

- Millaisilla adjektiiveilla tyttöä on kuvattu? Entä poikaa?
- Mitkä näistä adjektiiveista ovat positiivisia? Entä mitkä ovat negatiivisia?
- Ovatko jotkut adjektiivit positiivisia tyttöjen mutta eivät poikien kohdalla? Mitkä? Miksi? Entä toisin päin?
- Mitä jos tyttö tai poika ei ole sellainen, kuin nämä adjektiivit kuvaavat? (Anna esimerkkejä sen mukaan, mitä oppilaat ovat lapuille kirjoittaneet. Esimerkiksi: Mitä jos poika on kiltti? Entä jos tyttö on raisu?)

Selitä, että nämä piirroksat ja adjektiivit kuvaavat **sosiaalisia odotuksia**, jotka meidän yhteiskunnassamme on tapana yhdistää tyttöihin ja poikiin. Pohtikaa yhdessä, mitä haittaa on siitä, että tyttöjen oletetaan olevan tietynlaisia ja poikien tietynlaisia. Miten nämä oletukset vaikuttavat meidän elämäämme? Kysy oppilailta esimerkkejä julkisuuden henkilöistä (esimerkiksi tubettajista tai artisteista), jotka eivät toimi näiden oletusten mukaan.

Korosta, että nämä liimalapuille kirjoitetut adjektiivit eivät suinkaan kuvaa kaikkia tyttöjä tai poikia. Jokainen saa olla omanlaisensa. Saa esimerkiksi olla ”tyttömainen” tyttö, ”poikamainen” tyttö tai jotain aivan muuta – ja eri tilanteissa saa käyttäytyä eri tavoin. Jokainen meistä on arvokas ja ainutlaatuinen juuri sellaisena, kuin on. Jokainen saa valita itse, millainen haluaa olla tai millaiseksi haluaa tulla isona.

Lopuksi on tärkeää todeta, että sukupuoli on moninainen ilmiö. Tässä on puhuttu tytöistä ja pojista, mutta on tärkeää muistaa, että kaikki eivät tunne olevansa joko tyttöjä tai poikia vaan kenties jotain muuta tai jotain siltä väliltä. Sukupuoli on jokaisen oma asia!

Koska olen tyttö (20 min)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää, miksi on tärkeää puolustaa tyttöjen oikeuksia globaalisti
- ★ oppia tyttöihin kohdistuvista odotuksista ja niiden seurauksista.

Menetelmä: opetuskeskustelu, parikeskustelu, piirtäminen ja kirjoittaminen

Tarvikkeet: paperia, kyniä, lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmät

Tehtävän ohjeet:

Selitä, että tällä tunnilla puhutaan erityisesti tyttöjen asemasta ja oikeuksista, sillä tytöt ovat maailmanlaajuisesti poikia huonommassa asemassa. Kysy oppilailta, miksi on syytä olla erityisen huolissaan tyttöjen oikeuksien toteutumisesta. Voit kertoa sitten esimerkkejä:

- Globaalisti naisten keskipalkka on 24 % pienempi kuin miesten.
- Suomessa naisten ja miesten väliset palkkaerot koko työmarkkinoilla ovat noin 17 %.
- Globaalisti tytöt kärsivät aliravitsemuksesta poikia useammin.
- Noin 12 miljoonaa tyttöä vuodessa solmii avioliiton ennen 18 vuoden ikää – keskimäärin yksi tyttö joka kolmas sekunti! Lapsiavioliitto pitää tytöt köyhyyden kierteessä, sillä naitetut tytöt joutuvat usein jättämään koulun kesken.
- Maailmanlaajuisesti raskauteen liittyvät häiriöt ovat 15–19-vuotiaiden tyttöjen yleisin kuulinsyy.
- Kouluterveyskyselyn (2019) mukaan Suomessa yläkoulussa ja toisella asteella opiskelevista tytöistä joka kolmas oli kokenut vuoden aikana jonkinlaista seksuaalista häirintää. Pojista seksuaalista häirintää oli kokenut vain 6–8 %.

Muodosta oppilaista parit. Jokainen pari piirtää paperille tytön. Nyt saa piirtää ihan millaisen tytön vain, toisin kuin edellisessä tehtävässä. Pyydä pareja piirtämään tai kirjoittamaan tytön ulkopuolelle asioita, jotka estävät tyttöjen oikeuksien toteutumista, ja tytön vaatteisiin asioita, jotka edistävät tyttöjen asemaa. Kumpiakin olisi hyvä yrittää keksiä ainakin viisi. Kehota miettimään, mitä aiemmilla tunneilla on puhuttu oikeuksista ja kestävästä kehityksestä. Harjoituksessa voi hyödyntää lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmää. Se voi helpottaa niiden asioiden miettimistä, jotka edistävät tyttöjen asemaa.

Käykää tehtävä yhdessä läpi niin, että oppilaat täydentävät samalla asioita paperiinsa. Esteitä tyttöjen oikeuksien toteutumiselle ovat muun muassa se, ettei pääse kouluun, lukutaidottomuus, kirjoitustaidottomuus, pitkät koulumatkat, köyhyys, aliravitsemus, aikainen avioliitto, vähemmistöryhmään kuuluminen, vanhempien koulutustaso, liialliset kotityöt ja ympäristön haitalliset odotukset. Tyttöjen oikeuksia voidaan edistää muun muassa tarjoamalla koulutusta, helpottamalla naisten työntekoa ja jakamalla tietoa haitallisista odotuksista. Oikeita vastauksia on luonnollisesti paljon muitakin!

Oikeuksia tytöille! (30 min)

Tavoitteet:

- ★ herättää halu toimia tyttöjen oikeuksien puolesta
- ★ pohtia, mitä voi itse tehdä tasa-arvon puolesta.

Menetelmä: video, vlogin tekeminen

Tarvikkeet: Plan International Suomen video ”Malala – yksi tyttö monista” (youtu.be/B-JXZLnGRal), älypuhelimet, kamerat tai tabletit vlogien kuvaamista varten

Tehtävän ohjeet:

Muistuta, että edellisellä tunnilla tutustuttiin pakistanilaiseen Malala Yousafzaihin, joka on puolustanut tyttöjen oikeutta koulutukseen ja saanut Nobelin rauhanpalkinnon työstään. Malala on ansaitusti saanut paljon näkyvyyttä, mutta työhön tasa-arvon puolesta tarvitaan meitä kaikkia, ja meistä jokaisella on oma tehtävämme.

Katsokaa video ”Malala – yksi tyttö monista”. Keskustelkaa lyhyesti videon herättämistä tunteista ja ajatuksista.

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Pyydä oppilaita tekemään ryhmissä vlogi, jossa he kertovat, miten voivat itse toimia tasa-arvon puolesta ja sen puolesta, että jokainen saisi olla oma itsensä. Tässä voi ajatella esimerkiksi perhettä, harrastuksia tai koulua. Aikaa on 20 minuuttia. Katsokaa sitten yhdessä ryhmien vlogit.

4

OIKEUS TERVEYTEEN JA PUHTAASEEN VETEEN

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Vammaisen lapsen erityistarpeet tulee huomioida ja hänen tulee saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä. § 23

Lapsella on oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvittaessa hoitoa. § 24

Lapsella on oikeus hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon. § 27

Terveys ja hyvinvointi ovat ihmisoikeuksia

Maailman väestön terveys on parantunut merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana. Alle 5-vuotiaiden kuolleisuus on vähentynyt, äitiysneuvolaan pääsy on helpottunut, ja vesi- ja sanitaatio-tilanne on parantunut. Ihmiset ovat kuitenkin hyvin eriarvoisessa asemassa sen suhteen, miten hyviä terveyspalveluita he saavat. Jos julkinen terveydenhuolto on niukasti rahoitettu, henkilökuntaa ja välineitä ei ole riittävästi ja välimatkat hoitoon ovat pitkiä, haavoittuvimmassa asemassa olevien mahdollisuudet saada hoitoa ovat heikot. Suomessakin hyvin toimeentulevat sairastavat vähemmän ja elävät pitempään kuin köyhimmät. Jokaisella tulisi olla oikeus terveyteen ja hyvinvointiin.

Nälkä on globaalisti suuri terveysriski. Aliravitsemus on lähes joka toisen alle 5-vuotiaan lapsen kuoleman taustalla. Hivenaineiden puute altistaa erilaisille taudeille ja heikentää fyysistä ja henkistä kehitystä sekä oppimiskykyä. Suuria terveysriskejä ovat myös likainen vesi, käymälöiden ja viemäröinnin puute sekä huono hygienia. Vaarassa ovat ensisijaisesti lapset, jotka kärsivät aikuisia enemmän ripulin ja koleran kaltaisista taudeista. Esimerkiksi ripuliin kuolee edelleen yli puoli miljoonaa alle 5-vuotiaasta lasta joka vuosi. Toisaalta elintaso-sairaudet ja ilmansaasteet aiheuttavat globaalisti yhä enemmän kuolemia.

Myös pandemiat ovat merkittävä globaali haaste, ja globalisaatio edesauttaa tarttuvien tautien leviämistä. Siinä missä malarian kaltaisia tauteja on totuttu pitämään kehittyvien maiden riesana, koronavirus COVID-19:n tapaiset taudit leviävät myös rikkaissa maissa.

Oikeus puhtaaseen veteen

Maapallon pinta-alasta noin 70 % on vettä, josta vain 2,5 % on makeaa vettä ja loput 97,5 % suolaista merivettä. Suurin osa makeasta vedestä on joko sitoutunut napa- ja vuoristojäätiköihin tai piilossa pohjavetenä, ja makean veden varannot ovat jakautuneet maapallolla epätasaisesti. Veden riittävyyteen globaalisti vaikuttavat muun muassa väestönkasvu, veden ylikulutus, tehomaatalous, raakavesilähteiden saastuminen sekä ilmaston muuttuminen lämpimämmäksi ja kuivemmaksi.

Maailmanlaajuisesti noin 2,2 miljardia ihmistä eli vuonna 2017 ilman puhdasta vettä ja 4,2 miljardia ilman kunnollista vessaa ja viemärointiä. Ilman kunnollista vesijärjestelmää vesi saastuu, kun maatalouden ja teollisuuden jätteet päästetään vesistöihin. Myös sanitaation puute likaa vesiä. Käymälöiden puuttuessa tarpeet tehdään luontoon, josta bakteerit kulkeutuvat edelleen saastuttamaan alueen vesivarantoja.

Puhtaan veden saanti on monilla seuduilla haastavaa. Veden kantaminen pitkien matkojen päästä on usein naisten ja tyttöjen tehtävä, johon saattaa kulu useita tunteja päivästä. Painavien vesiasioiden kantaminen on raskasta työtä, eikä aikaa tai voimia jää koulunkäyntiin. Maailmanlaajuisesti yksi tyttöjen koulunkäynnin este onkin jokapäiväinen veden kantaminen. Myös puutteellinen sanitaatio vaikuttaa: tytöt saattavat jättää koulun kesken kuukautisten alkaessa, koska koulussa ei ole tytöille erillistä vessaa.

Vesi- ja sanitaatiohuoltoa pitäisi pyrkiä parantamaan maailmanlaajuisesti. Lisäksi maailman vesivaroista huolehtiminen on tärkeää. Jotta puhdasta vettä riittää kaikille, on veden kulutukseen kiinnitettävä huomiota. Keskivertosuomalainen kuluttaa vettä noin 150 litraa vuorokaudessa, mikä on vesijalanjälkemme näkyvä osa. Tuotteiden tuotantoprosessiin liittyvä niin sanottu piilovedenkulutus on 97 % vesijalanjäljestämme, ja se nostaa keskivertosuomalaisen päivittäisen vesijalanjäljen noin 4 000 litraan. Tässä esimerkkejä siitä, miten paljon vettä mihinkin kuluu:

- päivittäinen juomaveden tarve: lapsilla noin 1–1,5 litraa ja aikuisilla noin 2–3 litraa
- vessan vetäminen: noin 4–6 litraa
- suihku: noin 12–18 litraa minuutissa
- puuvillainen t-paita: 2 700 litraa
- pyykinpesu: 22 litraa
- 2,5 dl kokoinen kahvikuppi: 280 litraa
- 2,5 dl kokoinen teemuki: 35 litraa
- 100 g suklaata: 2 400 litraa
- 1 kg tomaattia: 180 litraa
- hampurilainen: 2 400 litraa
- A4-paperiarkki: 10 litraa

Vesijalanjäljestä ja veden kestävästä kuluttamisesta voi lukea lisää esimerkiksi WWF:n Suomen vesijalanjälki -oppaasta (wwf.fi/mediabank/2306.pdf). Oman vesijalanjäljen voi laskea Water Footprint Networkin vesilaskurilla: waterfootprint.org/en/resources/interactive-tools/personal-water-footprint-calculator/personal-calculator-extended.

4. OPPITUNTI: OIKEUS TERVEYTEEN JA PUHTAASEEN VETEEN (2 X 45 MIN)

Tavoitteet:

- ★ pohtia terveyttä edistäviä tekijöitä omakohtaisesti ja maailmanlaajuisesti
- ★ tiedostaa puhtaan veden merkitys arjen ja terveyden kannalta
- ★ oppia vesijalanjäljestä ja veden kestävästä käytöstä.

Oppitunti tiivistettynä

Neljäs kaksoistunti alkaa tunnin teemoihin johdattavalla mielipidejanalla. Sitten havainnollistetaan leikin keinoin tautien leviämistä ja opitaan, miten terveyttä edistetään ja ylläpidetään hyvinvointiyhteiskunnassa. Tunnilla pohditaan myös puhtaan veden merkitystä sekä paikallisesti että globaalisti, tutustutaan vesijalanjäljen käsitteeseen ja motivoidutaan veden kestävään käyttöön.

Oppitunnin rakenne

Virittäytyminen tunnin aiheeseen (15 min)
Leviävät sairaudet (20 min)
Puhdas vesi – elämän eliksiiri (25 min)
Vesijalanjälki (30 min)

Virittäytyminen tunnin aiheeseen (15 min)

Tavoitteet:

- ★ orientoitua tunnin aiheeseen
- ★ miettiä terveyttä, hyvinvointia ja puhtaan veden käyttöä omakohtaisesti
- ★ perustella omia mielipiteitä ja kuunnella toisten näkemyksiä.

Menetelmä: mielipidejana

Tarvikkeet: –

Tehtävän ohjeet:

Aloita tunti tuttuun tapaan kertaamalla turvallisen tilan periaatteet.

Tehkää sitten tunnin aiheisiin virittävä mielipidejana. Katso mielipidejana-menetelmän ohjeet sivulta 106.

Väittämät:

- Pesen aina kädet, kun tulen ulkoa sisään.
- Suomessa on hyvä terveydenhuolto.
- Haluaisin isona lääkäriksi tai sairaanhoitajaksi.
- Minua jännittää käydä hammaslääkärissä.
- Yritän säästää vettä esimerkiksi suihkussa ja hampaita pestessä.
- Suomessa puhdasta vettä on niin paljon, ettei sitä tarvitse säästää.
- Tiedän, mikä on vesijalanjälki.

Leviävät sairaudet (20 min)

Tavoitteet:

- ★ tiedostaa, että erilaisia sairauksia aiheuttavat virukset ja bakteerit leviävät helposti ja että hygieniasta huolehtiminen on tärkeää sairauksien tarttumisen sekä tartuttamisen ehkäisemisessä
- ★ ymmärtää, miten rokotukset toimivat
- ★ oppia arvostamaan julkista terveydenhuoltoa.

Menetelmä: leikki, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: liitua tai jotain muuta helposti tarttuvaa ja pois lähtevää ainetta

Tehtävän ohjeet:

- A) Muodosta oppilaista 5 henkilön jonoja, joissa jokainen pääsee vuorotellen kokeilemaan, miten helposti taudit leviävät. Kerro, että bakteerit ja virukset leviävät monin eri tavoin (ovenkahvat, tavarat, ilmassa pisaratartuntana).
- B) Jonon ensimmäinen on tartuttaja. Laita tartuttajan käteen jotain helposti tarttuvaa ja pois lähtevää ainetta, kuten liitua tai myrkytöntä vesiväriä. Tämän jälkeen tartuttaja kätelee seuraavaa jonossa olevaa, joka kätelee taas seuraavaa ja niin edelleen. Peskää ja kuivakaa sitten kädet. Kun kädet pestään, aine lähtee pois. Samoin käsienpesu poistaa käsistä bakteerit ja virukset sekä estää tartuttamisen.
- C) Kerro, että hyvä hygienia auttaa sairauksien ehkäisemisessä. On kuitenkin sellaisia sairauksia, jotka tarttuvat hygieniasta riippumatta. Niihin auttaa rokotus. Rokotuksessa on kyse siitä, että henkilö saa pienen määrän taudinaiheuttamiskyvyttään tehottomaksi tehtyä virusta tai bakteeria. Elimistö reagoi siihen, ja henkilö saa immuniteetin taudinaiheuttajaa vastaan eikä siis enää itse sairastu tautiin. Rokottaminen on ollut tehokas keino taltuttaa monet vaaralliset tartuntataudit, kuten isorokko. Miettikää yhdessä: Mitä mahtaisi tapahtua, jos nyt päätettäisiin, ettei syntyviä lapsia enää rokotettaisi?
- D) Muistuta, että jokaisella lapsella on oikeus terveyteen ja hyvinvointiin. Suomessa julkinen terveydenhuolto takaa jokaiselle tämän oikeuden. Keskustelkaa yhdessä oppilaiden omista ja heidän perheidensä kokemuksista terveydenhuollosta. Pyrkikää miettimään koko elämänkaarta aina syntymästä alkaen. Ne, jotka haluavat, saavat kertoa kokemuksiaan, mutta kenenkään ei ole pakko. Voit kysyä:
- Missä sairaalassa synnyit?
  - Mitä rokotuksia olet saanut? Miltä rokottaminen tuntui?
  - Millä tavoin hampaitasi on hoidettu?
  - Entä mitä muuta terveyttä edistävää hoitoa olet saanut? (esim. neuvola, kouluterveydenhuolto...)
  - Jos sairastut, mistä saat hoitoa?
  - Millä tavoin sinun sairauksiasi tai läheisen ihmisen sairauksia on hoidettu?

Puhdas vesi – elämän eliksiiri (25 min)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää puhtaan veden merkitys elämän kannalta
- ★ tiedostaa, mitä haasteita puhtaan veden riittävyyteen saattaa liittyä ja miten se vaikuttaa erityisesti tyttöihin
- ★ pohtia, mihin kaikkeen itse käyttää vettä.

Menetelmä: kuullun tulkitseminen, vedenkäytön havainnollistaminen, opetuskeskustelu, piirtäminen tai pohtiva kirjoittaminen

Tarvikkeet: Ludivinan tarina (materiaalipankista), pulloja tai ämpäri, paperia tai vihko

Tehtävän ohjeet:

- A) Lue ääneen tarina 9-vuotiaasta Ludivinasta. Pyydä oppilaita kuuntelemaan hiljaa ja halutessaan sulkemaan silmänsä tarinan ajaksi.
- B) 9-vuotias Ludivina täyttää joka päivä kaksi viiden litran kanisteria ja kantaa yhden kummassakin kädessään. Täytä 5 tai 10 litran kokoisia vesikanistereja tai ämpäri ja pyydä vapaaehtoista oppilasta luokan eteen kokeilemaan vesimäärän painoa. Anna muidenkin halukkaiden kokeilla.
- C) Kerro, että puhdas vesi on jakautunut epätasaisesti maailmassa. Monilla alueilla vettä ei tule suoraan kotiin, vaan vesi pitää hakea lähimmältä kaivolta tai vesistöltä, joka saattaa sijaita monen kilometrin matkan päässä. Puhtaan veden puute vaikuttaa erityisesti tyttöjen asemaan, koska vedenhaku on yleensä heidän tehtävänsä. Monella tytöllä kuluu vedenhakuun useita tunteja päivässä. Siksi koulunkäynnille, levolle ja vapaa-ajalle jää vain vähän aikaa. Muistuta, että jokaisella lapsella on oikeus puhtaaseen veteen.
- D) Jatka aihetta oppilaiden oman vedenkäytön pohtimiseen. Ohjeista oppilaita kirjoittamaan tai piirtämään paperille tai vihkoon vastaus kysymykseen: Mihin kaikkeen käytät vettä päivän aikana? Anna aikaa 5 minuuttia.
- E) Pohtikaa yhdessä:
- Mikä kaikki vedenkäyttö on välttämätöntä? Mistä taas voisi säästää?
  - Millaista elämä olisi, jos vettä olisi paljon vähemmän? (Muistelkaa, kuinka paljon Ludivina ja hänen sisaruksensa toivat vettä koko perheelle käytettäväksi päivittäin.)
  - Mihin käyttötarkoituksiin voi käyttää myös puhdistamatonta (tai likaista) vettä?
  - Mitä likaisen veden käyttämisestä voi seurata? Mitä tauteja voi levitä likaisen veden välityksellä?

Muistuta, että vaikka Suomessa onkin paljon makean veden varantoja, vettä tulee silti käyttää säästeliäästi. Raakaveden hankintaan, sen puhdistamiseen ja pumppaamiseen sekä jätevesien käsittelyyn kuluu paljon energiaa ja siinä käytetään runsaasti puhdistuskemikaaleja. Energianhankinta ja kemikaalit rasittavat maapalloa.

Vesijalanjälki (30 min)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää, mitä vesijalanjälki tarkoittaa
- ★ kiinnittää huomiota omaan vedenkulutukseen ja miettiä, voisiko siihen itse vaikuttaa
- ★ rohkaista kestävään elämäntapaan luonnonvaroja säästäen.

Menetelmä: opetuskeskustelu, pienryhmätyöskentely

Tarvikkeet: tavarakortit (materiaalipankista), liimalappuja ja kyniä tai virtuaalinen valkotaulu

Tehtävän ohjeet:

Kerro, että vesijalanjälki tarkoittaa sitä, miten paljon vettä käyttää päivässä. Pyydä oppilaita arvaamaan, kuinka paljon vettä suomalainen kuluttaa keskimäärin päivässä (150 litraa). Kerro, että se on vesijalanjälkemme näkyvä osa. Sen lisäksi kaikkien käyttämämme tavaroiden tuottamiseen tarvitaan vettä. Tämä vedenkulutus on meille näkymätöntä, koska se on tapahtunut jo ennen, kuin otamme tuotteet käyttöön. Siksi sitä kutsutaan piilovedenkulutukseksi. Vesijalanjäljestämme 97 %, eli lähes kaikki, on tätä piilovedenkulutusta. Se nostaa keskivertosuomalaisen päivittäisen vesijalanjäljen noin 4 000 litraan, mikä vastaa 20 ammeellista vettä.

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Jokainen ryhmä saa tavarakortit. Anna tehtäväksi pohtia, minkä tuottamiseen menee eniten ja mihin vähiten vettä. Ryhmät asettavat 10 korttia järjestykseen sen mukaan, miten paljon vettä ne vaativat. Käykää sitten yhdessä läpi oikea järjestys. Voit heijastaa sen taululle materiaalipankista.

- päivittäinen juomaveden tarve (2 litraa)
- vessan vetäminen (4–6 litraa)
- A4-paperiarkki (10 litraa)
- tomaatti (13 litraa)
- pyykinpesu (22 litraa)
- appelsiini (50 litraa)
- pieni levy suklaata (2 400 litraa)
- hampurilainen (2 400 litraa)
- t-paita (2 700 litraa)
- nahkakengät (8 000 litraa)

Pohtikaa, mitä merkitystä sillä on, missä vesi on kulutettu – Suomessa vai muualla. Millä alueilla maailmassa on pulaa vedestä? Mitkä näistä tuotteista tulevat alueilta, jotka kärsivät vesipulasta? Jatkaa sitten samoissa ryhmissä. Pyydä oppilaita ideoimaan, miten he voivat säästää vettä muuttamalla omia päivittäisiä tapojaan. Jokainen ryhmä ideoi kolme asiaa ja kirjoittaa ne joko liimalappuille tai virtuaaliselle valkotaululle. Näin saatte koottua ryhmän yhteisen vinkkilistan. Lukekaa lopuksi yhdessä kaikki vinkit.

Anna kotitehtäväksi ottaa parhaat vinkit käyttöön ja kiinnittää huomiota omaan vedenkulutukseen.

5

OIKEUS KOULUTUKSEEN

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Lapsella on oikeus käydä ilmaiseksi peruskoulua. Valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä. § 28

Koulutuksen tulee pyrkiä kehittämään lapsen kasvua täyteen mittaansa. Koulutuksen tulee edistää ihmisoikeuksien, lapsen vanhempien sekä oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista. § 29

Koulutus on lapsen oikeus ja edistää tasa-arvoa

Koulutus on jokaisen lapsen oikeus. YK:n kestävän kehityksen tavoitteet pyrkivät turvaamaan kaikille lapsille laadukkaan ja tasa-arvoisen koulutuksen, joka kehittää kestävän kehityksen edistämiseen tarvittavia tietoja ja taitoja. Lasten peruskoulutuksen eteen tehdyt ponnistelut ovat tuottaneet tulosta, ja suuri enemmistö maailman peruskouluikäisistä lapsista pääsee nykyään aloittamaan koulun. Monella koulu jää kuitenkin varhain kesken. Joka kuudes kouluikäinen (6–17-vuotias) lapsi maailmassa ei ole koulussa. Suuri haaste on myös opetuksen laatu. Se saattaa olla niin heikko, että oppimistulokset jäävät olemattomiksi, vaikka lapsi kävisikin koulua.

Maailman tytöt kohtaavat kaksinkertaista syrjintää ikänsä ja sukupuolensa vuoksi. Maailmanlaajuisesti arvioidaan, että 9 miljoonaa tyttöä ja 3 miljoonaa poikaa ei tule koskaan astumaan kouluun. Tytöt joutuvat myös usein lopettamaan koulunkäynnin poikia aikaisemmin, eikä toisen asteen koulutuksen suorittaneiden tyttöjen määrä ole kasvanut merkittävästi. Koulutus ja erityisesti tyttöjen kouluttaminen on yksi tehokkaimmista tavoista katkaista köyhyyden kierre. Koulutus edistää tasa-arvoa, parantaa tyttöjen ja naisten yhteiskunnallista asemaa, lisää naisten työssäkäyntiä ja tuloja sekä kasvattaa tyttöjen valmiuksia päättää itse omasta elämästään.

Kaikki lapset eivät pääse kouluun

Köyhyys on suurin syy siihen, että lapsi jää koulutuksen ulkopuolelle. Maailmanlaajuisesti erityisesti maaseudulla asuvien köyhien perheiden tyttöjen koulupolku jää usein lyhyeksi. Tyttöjen koulutusta ei välttämättä arvosteta tai katsota tarpeelliseksi. Tyttöjen oletetaan osallistuvan kotitöihin, jolloin koulunkäynnille ei jää aikaa. Lisäksi monien tyttöjen koulutien katkaisee liian varhainen avioituminen tai raskaus. Tyttöjen kouluissa ja koulumatkalla kohtaama seksuaalinen väkivalta on myös yksi tärkeä syy koulun lopettamiseen. Toisaalta joissakin maissa poikien koulutie katkeaa tyttöjä aiemmin, koska poikien odotetaan siirtyvän töihin tuomaan rahaa perheelle. Sekä tyttöjen että poikien koulutuksen edistämiseksi on tärkeää murtaa sukupuoleen liittyviä haitallisia rooli-odotuksia.

Huono-osaisuuden ja sukupuolen lisäksi mahdollisuuksia koulunkäyntiin voi heikentää myös syrjäinen kotipaikka. Kaukaisille seuduille on vaikea löytää opettajia, ja koulumatkat voivat olla pitkiä. Myös vammaisuus tai kuuluminen syrjinnän vaarassa olevaan ryhmään, esimerkiksi etniseen vähemmistöryhmään, heikentää kouluttautumismahdollisuuksia. Erityisopetusta on harvoin tarjolla, ja vähemmistökielillä on vaikea saada laadukasta opetusta. On myös tutkittu, että vanhempien, erityisesti äidin, koulutustaso vaikuttaa vahvasti lasten koulunkäynnin pituuteen.

5. OPPITUNTI: OIKEUS KOULUTUKSEEN (2 X 45 MIN)

Tavoitteet:

- ★ pohtia koulutuksen merkitystä lapsen kehittymisen, kasvun ja unelmien saavuttamisen kannalta – sekä omalla kohdalla että globaalisti
- ★ ymmärtää syitä sille, että kaikki lapset eivät käy koulua
- ★ oivaltaa, että pelkkä mahdollisuus mennä kouluun ei yksin takaa oppimista ja hyvää tulevaisuutta.

Oppitunti tiivistettynä

Kuudennella oppitunnilla pohditaan koulutuksen merkitystä sekä omasta näkökulmasta että globaalisti. Tunnin alussa virittäydytään aiheeseen kuvantarkastelun avulla. Sitten kartoitetaan, mitä tietoja ja taitoja oppilailla on ja miten ne ovat kehittyneet. Oppilaat pohtivat koulutuksen merkitystä oman unelma-ammattin saavuttamisen kannalta ja etsivät syitä sille, että kaikki maailman lapset eivät saa käydä koulua. Lopuksi tutkitaan päinvastoin-harjoituksen keinoin, millainen on hyvä koulu.

Oppitunnin rakenne

Tervetuloa kouluun! (15 min)
Mitä kaikkea tiedän ja osaan (25 min)
Matkalla unelma-ammattiin (25 min)
Maailman huonoin koulu (25 min)

Tervetuloa kouluun! (15 min)

Tavoitteet:

- ★ harjoitella kuvan tulkittamista, havaintojen sanoittamista ja toisten kuuntelemista
- ★ huomata, että kuvaa voidaan tulkita eri tavoin
- ★ orientoitua tunnin teemaan.

Menetelmä: VTS

Tarvikkeet: valokuva (materiaalipankista)

Kallion kansakoulu,
Neljäs linja 15.
Luokkahuone,
luonnontieteen luokka.
Tekijä: **Brander Signe HKM**
Ajankohta: 1913
Lähde: Helsingin
kaupunginmuseon kokoelmat.

Tehtävän ohjeet:

Aloita tunti tuttuun tapaan kertaamalla turvallisen tilan periaatteet.

Tässä harjoituksessa käytetään VTS-menetelmää (Visual Thinking Strategies), jonka ohjeet ovat sivulla 108. Harjoituksessa katsottavan kuvan voi heijastaa materiaalipankista.

Katseluhetken päätteeksi voit kertoa, että kuvassa on helsinkiläisen Kallion kansakoulun luonnontieteen luokka vuonna 1913. Laskekaa, kuinka monta vuotta sitten kuva on otettu.

Tuohon aikaan ei ollut vielä oppivelvollisuutta, eivätkä kaikki lapset käyneet koulua. Oppivelvollisuuslaki säädettiin vuonna 1921. Se koski 7–13-vuotiaita lapsia. Laki oli yksi suomalaisen kouluhistorian merkittävimpiä virstanpylväitä. Sen ansiosta jokainen lapsi, oli hän sitten tyttö tai poika, rikas tai köyhä, pääsi maksuttomaan opetukseen. 1930-luvulla oltiin jo tilanteessa, jossa 7–13-vuotiaista lapsista lähes kaikki kävivät koulua.

Kerro lopuksi, että tällä tunnilla puhutaan oikeudesta koulutukseen ja että jokaisella maailman lapsella tulisi olla oikeus käydä koulua ja oppia. Koulutus on yksi tärkeimpiä asioita lapsen hyvinvoinnin ja tulevaisuuden kannalta.

Mitä kaikkea tiedän ja osaan (25 min)

Tavoitteet:

- ★ tiedostaa, mitä kaikkea jo tietää ja osaa
- ★ ymmärtää, millä keinoin eri tietoja ja taitoja voi kehittää
- ★ oivaltaa, että oppimista tapahtuu kaikkialla – sekä koulussa että vapaa-ajalla.

Menetelmä: askarteleminen, ryhmätyöskentely, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: suuri paperi joka ryhmälle (mieluiten lapsen kokoinen), värikyniä tai tusseja, apukysymykset (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle iso paperi. Jos mahdollista, paperi saisi olla lapsen kokoinen (esim. muutama fläppipaperi yhteen teipattuna). Pyydä joka ryhmästä yhtä oppilasta asettumaan paperin päälle makaamaan. Muut piirtävät lapsen ääriviivat paperille luonnollisessa koossa. Jos niin suurta paperia ei ole, ryhmät piirtävät vain mahdollisimman ison lapsihahmon saamallaan paperille. Pyydä ryhmiä antamaan omalle hahmolleen nimi.

Keskustelkaa yhdessä siitä, mitä tieto ja taito tarkoittavat ja mikä niiden ero on. Pyydä sitten ryhmiä miettimään kaikkia niitä tietoja ja taitoja, joita heillä on. Ohjeista ryhmiä kirjaamaan tiedot ja taidot piirtämänsä lapsihahmon päälle. Kukin tieto ja taito sijoitetaan siihen liittyvään kehon osaan piirtämällä tai kirjoittamalla (esimerkiksi käveleminen jalkojen kohdalle). Näin hahmo osaa kaiken, mitä ryhmä yhteensä osaa. Anna kullekin ryhmälle lista apukysymyksistä.

Pyydä sitten ryhmiä lisäämään piirroksen erilaisia keinoja, joilla tietoja ja taitoja voidaan kehittää. Mitkä asiat tai ketkä ihmiset ovat auttaneet oppilaita oppimaan nuo tiedot ja taidot? Jokainen tällainen keino kirjataan tietyn värisellä kynällä tai tussilla ja merkitään nuoli kohti taitoa, johon se vaikuttaa.

Lopuksi tarkastelkaa yhdessä ryhmien lapsihahmoja. Muistuta, että oppimista tapahtuu koko ajan niin koulussa kuin vapaa-ajalla. Muistuta myös, että on tärkeää oppia uusia asioita läpi koko elämän. Laajenna keskustelua lapsen oikeuksiin kysymällä, millä kaikilla tavoilla oppimista voidaan tukea.

Matkalla unelma-ammattiin (25 min)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää koulutuksen merkitys omien unelmien saavuttamisen kannalta
- ★ tiedostaa, että kaikki lapset maailmassa eivät saa käydä koulua ja ymmärtää mistä se johtuu
- ★ harjoitella luovaa ilmaisua.

Menetelmä: pantomiimi tai patsas, opetuskeskustelu, parityöskentely

Tarvikkeet: paperia tai vihot, kyniä

Tehtävän ohjeet:

- Jatkakaa työskentelyä samoissa 3–4 hengen ryhmissä. Jokainen oppilas esittää ryhmälle oman unelma-ammattinsa patsaana tai pantomiimina. Muiden tehtävä on arvata, mistä ammatista on kyse. Vaihtoehtoisesti oppilaat voivat piirtää unelma-ammattinsa, ja muut yrittävät piirroksen perusteella arvata, mistä on kyse.
- Keskustelkaa sitten yhdessä, minkä verran oppilaiden unelma-ammattit vaativat opiskelua ja olisiko ammatissa mahdollista toimia ilman koulutusta. On tärkeää ymmärtää, että ilman koulutusta on vaikeaa saada muita kuin matalapalkkaisia, raskaita tai vaarallisia töitä.
- Kerro, että koulun ulkopuolella on 61 miljoonaa kouluikäistä lasta maailmassa. Voit kertoa, että määrä vastaa suurin piirtein Italian koko asukaslukua (vuoden 2020 tieto). Miettikää yhdessä, kuinka monta kertaa koko Suomen väkiluku tuo on. Koulun ulkopuolella olevat lapset ovat pääosin köyhiä, ja monet heistä asuvat maaseudulla. Suurin osa heistä on tyttöjä. Heistä yksi viidestä on pudonnut pois koulusta, kaksi viidestä aloittaa myöhemmin ja kaksi viidestä ei koskaan astu jalallaan kouluun.
- Yhteensä yksi kuudesta kouluikäisestä lapsesta maailmassa ei ole koulussa. Tässä luokassa se tarkoittaisi (tee nopea jakolasku, esim. $24/6=4$) neljää teistä. Vaihtoehtoisesti voit pyytää oppilaita laskemaan, kuinka moni luokan oppilaista ei olisi koulussa, jos luokka edustaisi koko maailman lapsia.

Pyydä oppilaita keskustelemaan vieruskaverin kanssa ja kirjaamaan paperille syitä, miksi lapsi ei pääse kouluun tai joutuu jättämään koulun kesken. Kerätkää sitten syyt taululle. Lisää tarvittaessa sellaisia syitä, jotka eivät oppilailta tule mieleen: perhe on köyhä, lapsen pitää auttaa kotitöissä, lapsen pitää mennä palkkatöihin, tyttö joutuu naimisiin liian nuorena, tyttö tulee raskaaksi, vanhemmat eivät arvosta koulutusta, kouluun on liian pitkä matka, koulumatka on vaarallinen, koulussa ei ole tytöille omia vessoja, lapsi kuuluu syrjinnän vaarassa olevaan vähemmistöön, koulussa ei puhuta lapsen omaa kieltä, opetus on heikkolaatuista...

Maailman huonoin koulu (25 min)

Tavoitteet:

- ★ havainnollistaa, miten monia näkökulmia koulunkäyntiin on
- ★ saada oivalluksia siitä, millainen koulu tukisi parhaiten lapsen oikeuksia
- ★ ymmärtää, että pelkästään ulkoiset puitteet eivät ole oppimisen tae, vaan lisäksi vaaditaan laadukasta opetusta ja turvallinen oppimisympäristö.

Menetelmä: ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: papereita, kyniä

Tehtävän ohjeet:

Ajatuksena on ensin ideoida mahdollisimman epätoivottava tulos ja lopuksi pohtia toimia, jolla se muutetaan suorastaan unelmien tavoitteita vastaavaksi.

- A) Pyydä oppilaita tekemään 3–4 hengen ryhmissä suunnitelma siitä, millainen olisi maailman huonoin koulu. Miettikää esimerkiksi seuraavia asioita:
- huonot koulutilat
  - huono rehtori
  - huonot opettajat
  - huonosti toimiva luokka/ryhmä
  - huonoimmat koulutehtävät
  - huonoimmat läksyt
  - huonoin kouluruoka
  - huonoin oppitunti/aine
- B) Pyydä sitten jokaista ryhmää esittelemään maailman huonoin koulunsa luokalle. Voitte vaikka äänestää, mikä ryhmä onnistui mielestänne suunnittelemaan kaikkein surkeimman koulun.
- C) Kääntäkää nyt suunnitelmanne päinvastoin eli kirjatkaa jokainen koulunne yksityiskohta niin, että se olisi paras mahdollinen. Jos aikaa riittää, unelmien koulua voi myös havainnollistaa piirtämällä.
- D) Esitelkää maailman parhaat koulunne. Voitte taas äänestää siitä, minkä ryhmän koulu vaikuttaa kaikkein parhaalta. Tällaisessa koulussa oikeus koulutukseen toteutuu kaikkein parhaiten. Oppimiseen tarvitaan paljon eri asioita – esimerkiksi laadukasta opetusta ja turvallinen oppimisympäristö.

6

OIKEUS OLLA TEKEMÄTTÄ RASKASTA TYÖTÄ

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään. § 31

Lapsella ei saa teettää työtä, joka haittaa hänen opintojaan tai vahingoittaa hänen terveyttään tai kehitystään. § 32

Miljoonat lapset tekevät töitä

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsilla ei saa teettää liian raskasta eikä pitkäaikaista työtä. Kuitenkin arviolta 152 miljoonaa 5–17-vuotiasta lasta joutuu tekemään työtä (ILO 2017). Puolet heistä on lapsityövoiman hyväksikäytön uhreja. Enemmistö (58 %) on poikia, mikä saattaa osin johtua siitä, että tyttöjen kotiapulaisina tekemä työ pysyy useammin näkymättömissä. Lapsityöläisistä 47 % elää Afrikassa, 41 % Aasiassa, 7 % Latinalaisessa Amerikassa ja vajaa 4 % Euroopassa ja Keski-Aasiassa. Afrikassa lapsityö on yleisintä, ja yksi viidestä lapsesta tekee töitä. Valtaosa työtä tekevästä lapsista työskentelee maataloudessa. Myös palvelualan työt ja tehdastyö ovat yleisiä. Lapsityöntekijöiden määrä on globaalisti laskussa.

ILO (The International Labour Organization) määrittelee työntekijän minimi-ikäsi 15 vuotta. Köyhimmille maille ILO sallii myös 14-vuotiaiden työntöön. ILO:n määritelmän mukaan 13–15-vuotiaat (köyhimmässä maissa 12–14-vuotiaat) saavat tehdä kevyttä työtä, joka ei haittaa heidän koulunkäyntiään tai muuta kehitystä ja on lyhytkestoista. Tällainen lasten tekemä työ tukee lapsen ja perheen hyvinvointia ja mahdollistaa rahallisesti esimerkiksi lapsen koulunkäynnin. Lapsilla ei kuitenkaan saa koskaan teettää erityisen vaarallisia tai raskaita töitä.

Haitallinen lapsityö häiritsee lapsen kehitystä

Useimmissa maissa lapsityövoiman käyttö on laitonta, mutta lapset työskentelevät siitä huolimatta. Työnantajat palkkaavat mielellään lapsia, koska heille voi maksaa alhaisempaa palkkaa kuin aikuisille. Lapset myös mukautuvat aikuisia helpommin huonoihin työehtoihin ja yksitoikkoisiin työtehtäviin.

Lasten tekemä haitallinen työ jaetaan kahteen luokkaan: **lapsityövoimaan** ja **lapsityövoiman hyväksikäyttöön**. Lapsityövoima viittaa niihin työtä tekeviin lapsiin, joille työntööstä seuraa erilaisia negatiivisia vaikutuksia, kuten koulunkäynnin estymistä tai muuta sosiaalista tai fyysistä haittaa. Lapsityövoiman hyväksikäytöllä tarkoitetaan sitä, että lapsilla teetetään työtä, joka heikentää heidän terveyttään ja häiritsee normaalia kehitystä.

Lapsityövoiman hyväksikäytön tunnusmerkkejä ovat muun muassa liian pitkät työajat, epäterveelliset tai vaaralliset työolosuhteet, riittämätön palkkaus, liian suuri vastuu nuorella iällä, koulunkäynnin estyminen sekä negatiiviset vaikutukset sosiaaliseen, fyysiseen tai henkiseen kehitykseen. Hyväksikäytön pahimmat muodot ovat lasten pakottaminen sotilaiksi, prostituutio ja pornoteollisuus, velkaorjuus ja pakkotyö, ihmiskauppa, salakuljetus (esim. huumausaineiden) ja muu laiton toiminta. Lapsityövoiman hyväksikäytön vaikutukset ovat kauaskantoiset ja tuhoisat: työ yleensä estää lapsen koulunkäynnin osittain tai kokonaan ja altistaa hänet riistolle myös myöhemmin elämässä.

Lapsityön suurin syy on köyhyys. Köyhissä perheissä lasten tulot saattavat olla tärkeät perheen toimeentulon kannalta. Lapsityö onkin hyvin monimutkainen ongelma. Lapsityön totaalinen kieltäminen parantaa harvoin lasten asemaa, sillä se ajaa lapset pimeisiin töihin eli entistä huonompiin työolosuhteisiin. Lapsityön kieltäminen ei auta, jos perheiden toimeentuloa ei tueta. On tärkeää vähentää eriarvoisuutta ja parantaa sosiaaliturvaa. Lapsityöläisiä tulisi auttaa tarjoamalla joustavia koulutusmahdollisuuksia työn ohella (aamupäiväkoulu, iltapäiväkoulu) sekä tietoa lasten oikeuksista. Koulutus on keskeinen tapa katkaista köyhyyden kierre.

Vastuullisena kuluttajana voi vaikuttaa

Osa tuotteista, joita meille Suomessa myydään, on tuotettu lapsityövoimaa hyväksikäyttäen. Yksi tapa edistää lapsen oikeuksia ja toteuttaa globaalia vastuuta onkin toimia vastuullisena kuluttajana. Kysy kaupassa tuotteiden alkuperästä ja anna palautetta. Kerro, että sinulle kuluttajana tuotteiden eettisyydellä ja ympäristöystävällisyydellä on merkitystä. Voit vaatia yrityksiltä vastuullista toimintaa allekirjoittamalla vetoomuksia.

Vastuullisesta tuotannosta kertovat merkit eli sertifikaatit merkitsevät sitä, että tuote on valmistettu tiettyjä eettisiä ja ympäristöystävällisiä ehtoja noudattaen. Niistä tunnetuin on Reilun kaupan merkki (Fairtrade). Kun tuote on tuotettu Reilun kaupan kriteerien mukaisesti, viljelijät saavat vähintään kestävän tuotannon kattavan takuuhinnan. Sen lisäksi viljelijäyhteisöt saavat Reilun kaupan lisää, jota voidaan käyttää yhteisöä hyödyttäviin hankkeisiin, kuten koulutukseen tai terveydenhuoltoon. Lapsityövoiman hyväksikäyttö on kiellettyä, ja tuotannossa noudatetaan tiukkoja ympäristöstandardeja, joilla pyritään työntekijöiden ja ympäristön hyvinvointiin.

6. OPPITUNTI: OIKEUS OLLA TEKEMÄTTÄ RASKASTA TYÖTÄ (2 X 45 MIN)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää, mitä lapsityöllä ja lapsityövoiman hyväksikäytöllä tarkoitetaan
- ★ pohtia, millainen työnteko sopii lapselle
- ★ hahmottaa lapsityön syy- ja seuraussuhteita.

Oppitunti tiivistettynä

Kuudennella kaksoistunnilla käsitellään lapsityötä monipuolisesti. Ensin aiheeseen tutustutaan taide- ja mediakasvatuksen keinoin ja verrataan työtä tekevän lapsen tilannetta 1800-luvun lopun Suomessa ja 2000-luvun Ghanassa. Sen jälkeen asetetaan työtä tekevän lapsen asemaan simulaatioharjoituksessa, pohditaan, millainen työnteko sopii lapselle, ja tutustutaan lapsityön ja lapsityövoiman hyväksikäytön käsitteisiin. Sitten hahmotetaan lapsityön syy-seuraussuhteita ajatuskartan avulla ja pohditaan mahdollisia ratkaisuja. Lopuksi jokainen oppilas miettii, mitkä ovat hänelle itselleen sopivia kotitöitä.

Oppitunnin rakenne

Raatajat rahanalaiset (30 min)
Lapset töissä (25 min)
Lapsityön syyt, seuraukset ja ratkaisut (25 min)
Minun kotityöni (10 min)

Raatajat rahanalaiset (30 min)

Tavoitteet:

- ★ orientoitua tunnin aiheeseen eli lapsityöhön
- ★ ymmärtää, että lapsityö on ollut yleistä myös Suomessa
- ★ kehittää monilukutaitoa ja kulttuurista kompetenssia
- ★ tehdä ja sanallistaa kuvallisia havaintoja
- ★ harjoitella kuullun ymmärtämistä.

Menetelmä: VTS, kuvan ja kuullun tulkitseminen, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: kuvat (materiaalipankista), Esko Valtaojan kolumni (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Palauta ensin mieleen tuttuun tapaan turvallisen tilan periaatteet.

Tarkastelkaa kahta kuvaa vuoron perään VTS-menetelmää käyttäen (ks. ohjeet s. 108). Heijasta sitten näkyviin kolmas kuva, jossa molemmat teokset näkyvät rinnakkain.

VTS-menetelmän jälkeen kerro, että ensimmäinen kuva on suomalaisen taiteilijan Eero Järnefeltin maalaus Raatajat rahanalaiset eli Kaski. Kerro, että se kuvaa kaskan polttoa Suomen Savossa, ja se on vuodelta 1893 eli yli sadan vuoden takaa. Se kuuluu nykyään Ateneumin taidemuseon kokoelmaan. Toinen kuva on eteläafrikkalaisen valokuvaajan Pieter Hugon kuva David Akore sarjasta Permanent Error. Se on otettu vuonna 2010 ghanalaisella kaatopaikalla, missä nuoret polttavat elektroniikkajätettä kerätäkseen metalliosat uudelleen myytäväksi.

Pohtikaa yhdessä, mitä seuraavat käsitteet tarkoittavat: kaskeaminen, länsimaa, yhteiskuntakriittinen, kovaosainen, nälkävuosi, globalisaatio.

Lue sitten oppilaille materiaalipankista löytyvä, Turun Sanomissa ilmestynyt Esko Valtaojan kolumni Raatajat rahanalaiset.

Keskustelkaa kolumnin lukemisen jälkeen yhdessä:

- Mikä oli tekstin tärkein asia?
- Oliko tekstissä jotain, mikä oli vaikea ymmärtää? Mitä?
- Millainen tunnelma kuvissa on?
- Miltä kuvissa esiintyvistä ihmisistä mahtaa tuntua?
- Mitä samaa kuvissa on?
- Mitä eroja kuvissa on?
- Miten lapsen oikeudet toteutuvat kuvissa?
- Miten Järnefeltin maalauksen tytön tilanne eroaa nykypäivän suomalaislapsen tilanteesta? Miksi?
- Miksi lapset eivät enää nykyään joudu Suomessa tekemään työtä? Mikä siihen on johtanut?

Lapset töissä (25 min)

Tavoitteet:

- ★ harjoittaa empatiataitoja asettumalla lapsityöntekijän asemaan
- ★ ymmärtää, mitä on lapsityö ja lapsityövoiman hyväksikäyttö
- ★ pohtia, minkälainen työ on lapsille sopivaa.

Menetelmä: simulaatio, mielikuvatyöskentely, ryhmäkeskustelu, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: lyhyitä langanpätkiä, Lasten tekemän työn kolme tyyppiä -dia (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

- A) Laita luokan lattialle kasa lyhyitä langanpätkiä. Ohjeista oppilaita istumaan lattialle ja solmimaan lyhyitä langanpätkiä yhteen pitkäksi lankanauhaksi noin 5 minuutin ajan. Miettikää tämän jälkeen yhdessä, miltä työnteko tuntui ja miten lapsilta itseltään sujui esimerkiksi kahdeksan tunnin työpäivä. Hetki havainnollistaa hyvin, millaiset voivat olla lapsityöntekijän työskentelyolosuhteet.
- B) Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Kirjoita tai heijasta kysymykset taululle ja pyydä ryhmiä keskustelemaan niistä.
- Millaisia kotitöitä olette tehneet?
  - Mitä kotitöitä ette ole tehneet?
  - Haluaisitteko tehdä enemmän kotitöitä? Jos, niin millaisia?
  - Onko kukaan tehnyt mitään kodin ulkopuolisia töitä? (harrastusseuran myyjäiset tms.)
  - Miltä erilaiset työt ovat tuntuneet? Mikä on ollut raskasta, mikä kivaa?

Esittele materiaalipankista löytyvän dian avulla lapsityön kolme näkökulmaa: 1) kevyissä kotitöissä auttaminen, 2) lapsityö ja 3) lapsityövoiman hyväksikäyttö. Lapsi voi osallistua kevyisiin kotitöihin, ja sitä kautta lapsi oppii tärkeitä taitoja. Vanhempien auttaminen kotona lapsen ikään sopivalla tavalla ei ole haitallista lapsityötä vaan yhteisten asioiden hoitamista yhteistyössä. Lasten edellisessä vaiheessa mainitsemat kotityöt kuuluvat tähän kategoriaan. Kerro, että lasten tekemä haitallinen työ jaetaan kahteen luokkaan: **lapsityövoimaan** ja **lapsityövoiman hyväksikäyttöön**. Lapsityö on sellaista työtä, jolla on negatiivisia vaikutuksia lapseen: lapsella ei esimerkiksi riitä aikaa koululle. Lapsityövoiman hyväksikäyttö tarkoittaa sitä, että lapsilla teetetään työtä, joka heikentää heidän terveyttään ja häiritsee normaalia kehitystä. Lapsityövoiman hyväksikäytön tuntomerkkejä ovat muun muassa liian pitkät työajat, vaaralliset työolosuhteet, pieni palkka ja liian suuri vastuu. Lapsityövoiman hyväksikäytön pahimpia muotoja ovat lasten pakottaminen sotilaiksi, lapsiprostituutio, ihmiskauppa, huumeiden salakuljetus ja muu laitton toiminta. Lapsityövoiman hyväksikäytön vaikutukset ovat kauaskantoiset ja tuhoisat: työ estää yleensä lapsen koulunkäynnin ja altistaa hänet riistolle myös myöhemmin elämässä. Lapsityön suurin syy on köyhyys. Lapsityö on onneksi vähentynyt viime vuosina.

Lapsityön syyt, seuraukset ja ratkaisut (25 min)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää lapsityön syitä ja seurauksia
- ★ etsiä ratkaisuja lapsityöongelmaan
- ★ harjoitella loogista ajattelua ajatuskartan avulla.

Menetelmä: ajatuskartta, ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: lapsityö-ajatuskarttapohja (materiaalipankista), taulukko ajatuskarttaan sijoitettavista sanoista (materiaalipankista), sakset

Tehtävän ohjeet:

Jatkakaa samoissa 3–4 hengen ryhmissä. Laatikaa ajatuskartat lapsityöstä (ks. ajatuskartta-menettelyn ohjeet s. 106). Jaa jokaiselle ryhmälle lapsityö-ajatuskarttapohja ja -taulukko. Taulukossa on lueteltu sekaisin lapsityön syitä, seurauksia ja ratkaisuja kuvaavia sanoja. Pyydä jokaista ryhmää leikkaamaan taulukon laput irti, ja ohjeista ryhmät lisäämään ajatuskarttaansa taulukon sanat. Oppilaiden tulee siis miettiä, mihin kohtaan ajatuskarttaa kukin taulukon asia kuuluu. Miksi lapset tekevät töitä (= syyt)? Miten työnteko vaikuttaa lasten elämään (=seuraukset)? Mitkä asiat voisivat auttaa pääsemään eroon lapsityöstä (=ratkaisut)?

Lopuksi käykää läpi syntyneet ajatuskartat aloittaen syistä ja päättyen ratkaisuihin. Miettikää yhdessä, miten ratkaisut oikeasti saataisiin aikaan. Kenen pitäisi tehdä ja mitä?

Pohtikaa myös, miten lapsityö liittyy meihin. Miten voimme itse varmistaa, ettemme osta sellaisia tuotteita, joiden tekemisessä on hyödynnetty lapsityövoimaa?

Minun kotityöni (10 min)

Tavoitteet:

- ★ pohtia, mikä on sopiva kotitöiden määrä ja millaisia kotitöitä itse voi ja osaa tehdä

Menetelmä: ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: A4-kokoisia papereita, kyniä tai tusseja

Tehtävän ohjeet:

Pyydä jokaista oppilasta pohtimaan ensin itsekseen muutaman minuutin ajan, mitkä kolme kotityötä tekisi seuraavalla viikolla hyvällä mielellä. Mikä olisi kohtuullinen määrä kotitöitä? Ohjeista sitten oppilaita ryhmissä kokoamaan kaikkien ryhmän jäsenten kotityöt yhdeksi listaksi. Jokainen ryhmä kirjoittaa oman listansa A4-kokoiselle paperille ja ripustaa sen luokan seinälle. Kotitehtäväksi jää tehdä nuo kolme kotityötä. Muistuta, että on tärkeää viettää myös vapaa-aikaa!

7

OIKEUS SUOJAAN

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Jokaisen lapsen pitää saada elää yhdessä vanhempiensa ja perheensä kanssa, jos hänellä on hyvä olla heidän kanssaan. § 9

Jos lapsi ja hänen vanhempansa joutuvat eri valtioihin, on valtion velvollisuus käsitellä hakemus perheen jälleenyhdistämiseksi myönteisesti ja viivyttämättä. § 10

Valtion tulee suojella pakolaislapsia ja huolehtia heidän tässä sopimuksessakin lueteltujen oikeuksiensa toteutumisesta. § 22

Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen hoito ja sijoituksen perusteet tulee tarkistaa ajoittain. § 25

Lapsella on oikeus elää turvassa

Kaikilla maailman lapsilla on oikeus suojeluun ja turvalliseen lapsuuteen, johon ei kuulu minkäänlaista väkivaltaa. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan vanhemmilla on vastuu huolehtia lapsistaan ja taata heille turvallinen kasvuympäristö. Valtioilla on vastuu tukea ja auttaa vanhempien työtä. Jos vanhempien voimavarat eivät riitä, on valtioiden puututtava tilanteeseen ja viime kädessä varmistettava oikeuksien toteutuminen.

Lapsiin kohdistuva väkivalta on ihmisoikeusloukkaus. Kaikissa yhteiskunnissa ympäri maailman esiintyy kuitenkin laajasti lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Useimmiten se tapahtuu kotona, koulussa tai arkisessa ympäristössä, ja siihen syyllistyvät ne aikuiset, joiden tulisi huolehtia ja suojella lasta. Aikuisten ja valtioiden tulee kantaa vastuunsa, jotta jokainen lapsi voi elää turvassa.

Maailma liikkeessä

Ihmiset muuttavat ja ovat aina muuttaneet monista eri syistä maiden sisällä ja niiden välillä. Muuttoliike voi olla pienimuotoista yksilöiden siirtymistä tai suurimuotoista – jopa kokonainen yhteisö voi muuttaa. Se voi olla vapaaehtoista, mutta myös pakotettua. Vapaaehtoisen muuttamisen syy voi olla esimerkiksi ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen tai kulttuurinen. Ilmastonmuutoksen vaikutukset saattavat vaikeuttaa viljelyolosuhteita ja saada ihmiset etsimään toimeentuloa muualta. Moni muuttaa maalta kaupunkiin tai kotimaasta ulkomaille paremman palkan tai mielekkäämmän työn toivossa. Osa muuttaa perheen perässä tai rakkauden vuoksi. Jotkut etsivät laadukkaita opiskelumahdollisuuksia. Toisia ajavat muuttamaan ahtaat sosiaaliset tai kulttuuriset normit.

Kaikki eivät muuta omasta halustaan. Osa joutuu pakenemaan kotoaan konflikteja tai vainoa. Vuonna 2020 maailmassa oli noin 70 miljoonaa kotiseudultaan pakenemaan joutunutta ihmistä. Yli puolet maailman pakolaisista on lapsia, ja lasten osuus pakolaisista on ollut jatkuvassa nousussa. Suurin osa kotoaan paenneista asuu edelleen kotimaansa rajojen sisäpuolella. Valtaosa niistä, jotka ylittävät valtioiden rajat, jää kotimaansa naapurivaltioon. Vain pieni osa maailman pakolaisista hakee turvapaikkaa Euroopasta. Vuonna 2018 kaikista kodeistaan paenneista ihmisistä 0,04 % oli Suomessa ja runsaat 5 % EU:ssa.

Pakolaislapset tarvitsevat erityistä suojelua

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 22. artiklan mukaan pakolaislapsilla on oikeus saada suojelua ja apua perheenjäsentensä jäljittämisessä. Kotiseudultaan pakenemaan joutuneet lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, ja heidän oikeutensa ovat uhattuina. Olemassa olevat riskitekijät ja lapsen haavoittuvuustekijät moninkertaistuvat kriisitilanteessa. Lapset kärsivät aikuisia useammin esimerkiksi tartuntataudeista, aliravitsemuksesta ja peloista. Myös kouluun pääsy saattaa estyä. Tytöt ovat vielä haavoittuvammassa asemassa kuin pojat. Kriisialueilla ja pakolaisleireillä järjestöt tarjoavat lapsille turvallisia leikki- ja koulutiloja, opetusta sekä tukea lasten hyvinvointiin.

7. OPPITUNTI: OIKEUS SUOJAAN (2 X 45 MIN)

Tavoitteet:

- ★ pohtia kodin ja suojan luonnetta ja merkitystä lapselle
- ★ hahmottaa muuttoliikkeiden syitä ja saada tietoa pakolaisuudesta
- ★ asettua pakolaisleirillä asuvan lapsen asemaan.

Oppitunti tiivistettynä

Seitsemännen kaksoistunnin aluksi käsitellään kodin teemaa ja pohditaan, millainen on hyvä koti. Sen jälkeen keskustellaan omista muuttokokemuksista ja oivalletaan, miten moninaisista syistä ihmiset muuttavat paikasta toiseen. Sitten opitaan pakolaisuudesta ja tutustutaan pakolaisleirillä asuvan lapsen arkeen VR360°-dokumentin kautta. Lopuksi mietitään, miten voisi parhaiten toivottaa uuden kaverin tervetulleeksi omaan kouluun.

Oppitunnin rakenne

Koti (25 min)

Maailma liikkeessä (20 min)

Uusi kotini (35 min)

Tervetuloa meidän kouluunne! (10 min)

Koti (25 min)

Tavoitteet:

- ★ tutustua erilaisiin koteihin eri puolilta maailmaa
- ★ pohtia kodin ja suojan luonnetta ja merkitystä lapselle.

Menetelmä: kuva-analyysi, opetuskeskustelu, ajatuskartta

Tarvikkeet: James Mollisonin *Where Children Sleep* -valokuvia (materiaalipankista), kolmen värisiä liimalappuja, papereita, kyniä

Tehtävän ohjeet:

Aloita tunti tuttuun tapaan kertaamalla turvallisen tilan ohjeet.

Asettele *Where Children Sleep* -valokuvat lapsista ja heidän nukkumapaikoistaan pöydille tai kiinnitä ne magneeteilla taululle. Pyydä jokaista oppilasta ottamaan kolme eri väristä liimalappua (esimerkiksi punainen, keltainen ja sininen). Tehtävänä on kiertää rauhassa katsomassa kuvat ja laittaa laput kuvien viereen:

- punainen lappu sen nukkumapaikan kohdalle, joka on lähinnä omaa
- keltainen lappu sen kohdalle, jossa lapsen oikeudet näyttävät toteutuvan parhaiten
- sininen lappu sen kohdalle, jossa lapsen oikeudet eivät ehkä toteudu.

Kun oppilaat ovat valmiit, tutkikaa lopputulosta. Voit halutessasi pyytää perusteluja.

Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin, ja anna jokaiselle ryhmälle iso paperi. Pyydä ryhmiä kirjoittamaan paperin keskelle sana KOTI ja laatimaan sen ympärille ajatuskartta (ks. ajatuskartta-menetelmän ohjeet s. 106). Ryhmät voivat pohtia esimerkiksi:

- Mikä on koti?
- Mikä saa kodin tuntumaan kodilta?
- Mikä tekee kodista hyvän paikan lapselle?

Voitte ripustaa syntyneet ajatuskartat luokan seinälle. Muistuta, että vaikka onkin tiettyjä hyvän kodin tunnusmerkkejä (esimerkiksi se, että siellä asuvat voivat hyvin), kaikki kodit eivät ole keskenään samanlaisia, eikä niiden tarvitsekaan olla. On monenlaisia hyviä koteja.

Maailma liikkeessä (20 min)

Tavoitteet:

- ★ pohtia muuttamista ja siirtolaisuutta omakohtaisesti
- ★ ymmärtää, miksi ihmiset muuttavat maasta toiseen
- ★ huomata, miten me kaikki olemme osa globaalia maailmaa.

Menetelmä: ryhmäkeskustelu, maailmankartan tutkiminen, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: tabletti, älypuhelin tai tietokone joka ryhmälle tai vaihtoehtoisesti maailmankarttamoniste (materiaalipankista) ja värikyniä

Tehtävän ohjeet:

Keskustelkaa ensin yhdessä:

- Miltä muuttaminen tuntuu?
- Mitä hyvää ja mitä huonoa siihen voi liittyä?
- Miksi ihmiset muuttavat?

Jatkakaa työskentelyä samoissa 3–4 hengen ryhmissä. Jokainen ryhmä tarvitsee laitteen, jolla pääsee internetiin. Pyydä oppilaita avaamaan AmChartsin interaktiivinen maailmankartta: www.amcharts.com/visited_countries. Kartan projektio kannattaa vaihtaa Mercatorin projektioista Eckert 5 -projektioiksi, joka antaa totuudenmukaisemman kuvan eri maiden suhteellisesta koosta. Projektion voi vaihtaa klikkaamalla maapallon kuvaa kartan vasemmassa alalaidassa.

Pyydä oppilaita pohtimaan ryhmässä, missä maissa asuu heidän sukulaisiaan tai ystäviään ja merkitsemään maat AmCharts-kartalle. Maat on sivulla listattu maanosan mukaan. Kun maan nimeä klikkaa, se tulee kartalla näkyviin eri värillä.

Jos ette halua tai voi käyttää AmChartsia, voit antaa jokaiselle ryhmälle maailmankarttamonisteen, johon väritetään maat, joissa asuu sukulaisia tai ystäviä. Jos arvelet, että monilla oppilailla ei ole sukulaisia tai ystäviä ulkomailla, voit AmChartsin täyttämisen sijaan pyytää ryhmiä listaamaan, millä paikkakunnilla Suomessa heillä on sukulaisia.

Pyydä sitten ryhmiä laskemaan, kuinka monella paikkakunnalla sen jäsenet ovat yhteensä asuneet.

Keskustelkaa yhdessä:

- Mitkä maat tai maanosat värititte? Ovatko ne meille tutuimpia?
- Onko kartalla alueita, jotka jäivät kokonaan valkoisiksi? Mitä ne ovat?
- Jos tietyt alueet korostuvat kartoilla, mistä se voi johtua?

Voit pyytää halukkaita kertomaan omista tai oman perheen muuttokokemuksista. Korosta, että kenenkään ei ole pakko kertoa, mutta saa kertoa, jos haluaa. Onko joku itse asunut muualla kuin Suomessa? Onko jonkun äiti tai isä muuttanut Suomeen muualta? Miksi?

Uusi kotini (35 min)

Tavoitteet:

- ★ saada tietoa pakolaisuudesta ja arjesta pakolaisleirillä
- ★ ymmärtää, miksi lapsi voi joutua pakenemaan kotoaan
- ★ kehittää empatiataitoja asettumalla pakolaisleirillä asuvan lapsen asemaan.

Menetelmät: opetuskeskustelu, paripohdinta, mielikuvaharjoitus, VR360°-dokumentti

Tarvikkeet: liimalappuja, kyniä, tarina Ericistä (materiaalipankista), Planin ”Uusi kotini” -dokumentti (uusikotini.plan.fi)

Tehtävän ohjeet:

A) Kerro, että noin 70 miljoonaa ihmistä maailmassa on joutunut pakenemaan kotoaan. Heistä yli puolet on lapsia. Pyydä oppilaita pohtimaan pareittain ja kirjoittamaan liimalapuille, mistä kaikista syistä lapsi voi joutua pakenemaan kotoaan. Anna tavoitteeksi keksiä ainakin viisi syytä. Jokainen syy kirjoitetaan omalle lapulleen. Kerätkää kaikki laput taululle.

Käykää sitten läpi, mitä tarkoittavat termit pakolainen ja turvapaikanhakija.

Pakolainen on henkilö, joka on paennut kotimaastaan vainoa, sotaa tai levottomuuksia. Hän on joutunut jättämään kotimaansa, koska pelkää joutuvansa vainotuksi esimerkiksi alkuperänsä, kansallisuutensa, uskontonsa tai poliittisen mielipiteensä perusteella.

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee turvaa vieraasta valtiosta. Turvapaikan hakeminen on ihmisoikeus.

B) Pyydä oppilaita sulkemaan silmänsä ja lue heille materiaalipankista löytyvä tarina Ericistä, joka asuu maailman suurimpiin pakolaisleireihin kuuluvassa Nyarugusussa, Tansaniassa. Pohtikaa yhdessä:

- Miksi Eric on paennut kotoaan?
- Mitä Ericin arkeen kuuluu?
- Miten sääolosuhteet vaikuttavat Ericin elämään?

C) Tutustukaa tarinan jälkeen yhdessä vuorovaikutteiseen Uusi kotini -dokumenttiin, joka vie teidät vierailulle Nyarugusun pakolaisleiriin. Dokumentin toteutuksessa on käytetty virtuaalitodellisuustekniikkaa, 360 asteen videokuvaa ja kuvia. Voitte tutustua leirin jokapäiväiseen elämään ja paikkoihin dokumentin avulla lapsen näkökulmasta. Kertomus on autenttinen – se perustuu todellisiin pakolaislasten kertomuksiin, joita Plan International on kerännyt humanitaarisen työn yhteydessä. Kulkekaa leirin läpi ja navigoikaa kartan avulla.

Dokumentin alku on dramaattinen ja voi herättää oppilaissa kysymyksiä. Missä lapsen vanhemmat ovat? Mitä tarkoittaa, että hän pakenee kuolemaa? Miksi hän lähti matkaan yksin? Keskustelkaa näistä kysymyksistä ja dokumentin herättämistä tunteista yhdessä.

Pyydä oppilaita pohtimaan pareittain, millä tavoin pakolaisleirillä voitaisiin parhaalla mahdollisella tavalla huomioida lapsen oikeudet ja kestävän kehityksen tavoitteet. Keskustelkaa sitten yhdessä. Muistuta lapsen oikeuksien jakamattomuudesta, ja korosta globaalin vastuun merkitystä. Lapsen oikeudet koskevat jokaista lasta, ja pakolaislapset tarvitsevat aivan erityistä suojelua.

Jos tiedät, että jollain ryhmäsi oppilaalla on omakohtaisia kokemuksia pakolaisleiriltä, käy hänen kanssaan kahdenkeskinen keskustelu edellisenä päivänä tai ennen tuntia. Kerro, että aihetta tullaan käsittelemään Lapsen oikeuksien kymppi -tunnilla. Näin asia ei tule lapselle yllätyksenä. Kuulostele, miltä asia lapsesta tuntuu. Älä aseta oppilasta tunnin aikana epämieluisan erityishuomion kohteeksi.

Keski-Afrikassa sijaitsevassa Burundissa on jo pitkään ollut levottomuuksia. Uudet väkivaltaisuuudet puhkesivat vuonna 2015, ja suuret väkijoukot ovat joutuneet pakenemaan henkensä edestä naapurimaahan Tansaniaan Nyarugusun pakolaisleiriin. Pakolaisleiri perustettiin alun perin 50 000 pakolaiselle, mutta nykyisin siellä asuu lähes 150 000 ihmistä. He ovat tulleet Burundista ja Kongon demokraattisesta tasavallasta, josta pakolaisia on tullut 1990-luvulta lähtien.

Tervetuloa meidän kouluunne! (10 min)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää, millä tavoin voi saada toisen tuntemaan olonsa tervetulleeksi
- ★ kehittää kaveritaitoja
- ★ rakentaa hyvää yhteishenkeä.

Menetelmät: ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: kyniä ja liimalappuja tai virtuaalinen valkotaluu

Tehtävän ohjeet:

Jaa oppilaat tuttuihin 3–4 hengen ryhmiin. Pyydä heitä kuvittelemaan, että kouluunne tulee uusi oppilas. Hän ei tunne vielä ketään, ja häntä jännittää ensimmäinen päivä uudessa koulussa. Haluatte, että hän tuntee alusta lähtien olonsa mahdollisimman tervetulleeksi ja oppii nopeasti koulun tavoille. Jokaisen ryhmän tehtävänä on ideoida tapoja, joilla varmistetaan, että uusi oppilas tuntee olevansa tervetullut. Pyydä ryhmiä kirjoittamaan niitä liimalapuille – jokainen tapa omalle lapulleen. Tähän voi antaa 5 minuuttia aikaa. Sitten jokainen ryhmä valitsee parhaan vinkin ja tuo lapun taululle. Vaihtoehtoisesti voitte hyödyntää virtuaalista valkotaulua. Lukekaa kaikki taululle kootut vinkit. Voitte tehdä niistä huoneentaulun.

8

LAPSEN OIKEUDET JA GLOBAALI MAAILMA

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi. § 2

Valtion on toteutettava lapsen oikeuksien sopimuksen määräämät oikeudet. § 4

Lapsella on oikeus saada tietoa esim. television, radion ja lehtien välityksellä. § 17

Meillä on yhteinen vastuu maapallon ja sen asukkaiden hyvinvoinnista

Jokaisella meistä on mahdollisuus vaikuttaa ihmisten ja maapallon hyvinvointiin. Kestävä kehitys ja ihmisoikeuksien, myös lapsen oikeuksien, toteutuminen edellyttävät globaalia yhteistyötä. **Globaali vastuu** tarkoittaa, että yksilöt ja yhteisöt toimivat yhdessä hyvän elämän edellytysten ja kestäväen tulevaisuuden takaamiseksi.

Monet eri tahot tekevät jatkuvasti töitä kestäväen kehityksen ja ihmisoikeuksien puolesta: maiden hallitukset, kaupungit ja kunnat, YK, isot kansainväliset kansalaisjärjestöt kuten Plan, UNICEF ja Punainen Risti, pienet järjestöt ja vapaaehtoisyhdistykset, aatteelliset, uskonnolliset ja poliittiset järjestöt, ammattiyhdistykset, kehityspankit, yksittäiset vapaaehtoistyöntekijät ja lahjoittajat kuten kummit.

Vastuullista toimintaa vaaditaan myös yrityksiltä. **Yrityksen yhteiskuntavastuu** (corporate social responsibility, CSR) tarkoittaa sitä, miten kestäväen kehityksen periaatteita ja tavoitteita sovelletaan käytäntöön yritystoiminnassa. Lainsäädännön lisäksi kysymys on moraalisisista ja eettisistä globaalin vastuun kysymyksistä. Yritysvastuukentällä ympäristö- ja taloudellinen vastuu on vakiintuneempaa ja laajempaa kuin sosiaalinen vastuu. YK-maat saivat kuitenkin vuonna 2011 sovittua liike-elämää ja ihmisoikeuksia koskevista periaatteista. Nämä niin kutsutut Ruggien periaatteet velvoittavat yritykset toimimaan ihmisoikeuksien suojelemiseksi toimintamaissaan niiden lainsäädännön ja hallitustoimien tasosta riippumatta. Periaatteet ovat keskeinen työkalu, sillä ylikansallisilla toimijoilla on usein enemmän vaikutusvaltaa kuin työntekijöillä, paikallisyhteisöillä ja kansallisilla hallituksilla erityisesti kehittyvissä maissa, joissa puutteellinen lainsäädäntö ja valvonta sallivat ihmisoikeusloukkaukset.

Globaali vastuu edellyttää normikriittisyyttä

Globaalin vastuun herääminen edellyttää maapallon ja sen asukkaiden moninaisuuden ymmärtämistä. Muodostamme helposti mielipiteemme stereotyyppien perusteella silloin, kun on kyse meille vieraista ihmisistä tai maailmankolkista. Onkin tärkeää tunnistaa omat ennakkoluulonsa, jotta niitä voi kyseenalaistaa ja purkaa.

Normikriittisyys on näkökulma, joka kiinnittää huomiota siihen, millaisia me oletamme ihmisten olevan. Onko opetuksemme normi-ihminen edelleen valkoinen heteromies? Onko tarina ihmiskunnan historiasta kokonainen, jos sen keskiössä on jatkuvasti länsimainen ihminen, joka on tuonut maailmaan kaiken hyvän, kauniin ja edistyksellisen?

Luokahuoneemme ainakin isoissa kaupungeissa alkavat täytyä oppilaista, jotka eivät sovi yllä mainittuun muottiin. Miltä tuntuu opiskella vuodesta toiseen sellaisia sisältöjä, joista ei tunnista itsensä kaltaisia ihmisiä? Tai tunnistaa heitä vain silloin, kun puhutaan jostain alkukantaisesta, sivistymättömästä tai ongelmallisesta?

Normikriittinen opettaja tekee jatkuvasti näitä normeja näkyviksi ja pyrkii purkamaan niitä. Hän esittelee oppilailleen maailman, jossa on erilaisia sukupuolia, etnisyyksiä, kieliä, vammoja, kykyjä ja kehoja – maailman, jonka jokaisessa valtiossa on sekä moderneja kaupunkeja että monenlaista maaseutua. Normikriittinen opettaja havainnollistaa myös taloudellisen epätasa-arvon syitä ja seurauksia, kuten kolonialismin perintöä.

Maailma on parempi paikka kuin luulemme

Tiedotusvälineet sekä tieto- ja viestintäteknologia näyttelevät tärkeää osaa lasten elämässä. Lapsilla on oikeus saada oikeaa tietoa maailmasta. On tärkeää, että lapset voivat hyödyntää mediaa tiedonlähteenä turvallisesti. Lapsia on kasvatettava kriittisiksi median käyttäjiksi ja kuluttajiksi.

Medialla on paljon valtaa: näkemämme mediasisältö määrittää, millaiseksi maailmankuvamme ja käsityksemme maailmasta muodostuvat. Media yhtäältä heijastaa ja toisaalta rakentaa todellisuutta. Minkä maiden ja maanosien asiat Suomesta käsin näyttävät merkittäviltä? Mistä kerrotaan vain hyvin vähän, jos sitäkään? Kuka pääsee ääneen, kenen näkökulma tulee esiin? Toimittajat ja uutistuottajat joutuvat jatkuvasti tekemään valintoja ja rajauksia. Mitä kauempana jokin asia meistä on, sitä vähemmän sen ajatellaan kiinnostavan yleisöä.

Vähittäinen hyvä kehitys ei useinkaan ole uutinen, kun taas luonnonkatastrofit, konfliktit ja sodat ovat. Viime vuosikymmeninä äärimmäinen köyhyys on vähentynyt, keskimääräinen eliniänodote on noussut, lapsikuolleisuus on laskenut, lasten koulunkäynti on lisääntynyt, ja luonnonkatastrofeissa kuolee vähemmän ihmisiä kuin sata vuotta sitten. Tämä positiivinen kehitys on monelta jäänyt huomaamatta, kun media välittää kovin lohdutonta kuvaa globaalista tilanteesta. On tärkeää tiedostaa median toimintalogiikka ja kyseenalaistaa, millaista kuvaa media luo maailmasta.

8. OPPITUNTI: LAPSEN OIKEUDET JA GLOBAALI MAAILMA (2 X 45 MIN)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää, että globaali yhteistyö vaatii yhteisiä pelisääntöjä – kuten esimerkiksi ihmisoikeussopimuksia
- ★ tutustua stereotypian käsitteeseen ja ymmärtää, mistä stereotypiat johtuvat
- ★ oivaltaa, että kestävään kehitykseen ja lapsen oikeuksiin liittyvää positiivista kehitystä tapahtuu jatkuvasti
- ★ oppia globaaleista tuotantoketjuista ja vastuullisesta yritystoiminnasta.

Oppitunti tiivistettynä

Lapsen oikeuksien kympin kahdeksannen kaksoistunnin teema on globaali vastuu. Yhteistyön tärkeyttä havainnollistetaan aluksi toiminnallisen harjoituksen avulla. Sitten pohditaan stereotyyppioita kriittistä medialukutaitoa kehittävän harjoituksen keinoin. Tietovisan kautta tutustutaan faktoihin globaalista kehityksestä ja ymmärretään, että lapsen oikeuksien tilanne on parantunut monin tavoin viime vuosikymmeninä. Sen jälkeen pohditaan vastuullista yritystoimintaa ja suunnitellaan ryhmissä oma yritys, joka parantaa maailmaa ja tekee samalla bisnestä.

Oppitunnin rakenne

Yhteinen globaali maailma (10 min)
Kaamea Suomi? (20 min)
Hyviä uutisia (15 min)
Vastuullinen yritys (45 min)

Yhteinen globaali maailma (10 min)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää, että hyvä yhteiselämä vaatii yhteisiä pelisääntöjä – kuten esimerkiksi ihmisoikeussopimuksia
- ★ tiedostaa, miten tärkeää viestintä on yhteistyön kannalta.

Menetelmä: leikki, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: riittävästi tilaa luokassa, tuoleja

Tehtävän ohjeet:

Aloita tunti kertaamalla turvallisen tilan ohjeet.

Jaa oppilaat kolmeen ryhmään ja pyydä ryhmiä menemään eri puolille luokkia. Käy sitten vuoron perään antamassa jokaiselle ryhmälle omat ohjeet. Yhden ryhmän tehtävänä on siirtää kaikki tuolit luokan reunoille. Toisen ryhmän tavoitteena on järjestää tuolit piiriin. Kolmannen ryhmän tehtävänä on muodostaa tuoleista jono.

Kerro sitten, että harjoituksen aikana ei saa puhua. Voi kuitenkin yrittää viestiä muilla tavoin. Jokainen ryhmä toimii saamiensa ohjeiden mukaisesti. Anna aloitusmerkki. Kun ryhmät ovat jonkin aikaa epätoivoisesti yrittäneet siirrellä tuoleja omien ohjeidensa mukaisesti, anna lopetusmerkki.

Kysy, mitä harjoituksessa tapahtui. Miksi tuolien siirtäminen ei onnistunut? Kun ei ole yhteisiä pelisääntöjä eikä pysty keskustelemaan asioista, ei yhteistyöstä tule mitään.

Sanoita lopuksi, että samoin kuin tässä harjoituksessa, myös maailmassa vaaditaan yhteistyötä ja yhteisiä pelisääntöjä, jotta pystymme toimimaan yhdessä kestävässä kehityksessä ja lapsen oikeuksien puolesta.

Kaamea Suomi? (20 min)

Tavoitteet:

- ★ kehittää kriittistä medialukutaitoa ja ymmärtää, että uutinen näyttää aina vain osan todellisuutta
- ★ tutustua stereotypian käsitteeseen
- ★ hahmottaa maailman moninaisuutta ja tunnistaa omia tiedontarpeita.

Menetelmä: media-analyysi, ryhmätyöskentely, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: diaesitys (materiaalipankista), paperia, kyniä, maailmankartta (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Kerro, että tutustumme nyt pieneen pohjoiseen maahan nimeltä Suomi. Kuvitellaan, ettemme ole koskaan kuulleet Suomesta mitään. Näytä sitten diasarja, jossa on Suomea koskevia uutisotsikoita. Pyydä oppilaita miettimään, millainen vaikutelma uutisotsikoiden perusteella syntyy tästä pienestä, kaukaisesta maasta nimeltä Suomi. Pyydä heitä kirjoittamaan 3–4 hengen ryhmissä otsikoiden perusteella viisi adjektiivia, jotka kuvailisivat Suomea. Korosta, että tässä pitää miettiä vain sitä vaikutelmaa, joka juuri nähtyjen otsikoiden perusteella syntyi. Jokainen ryhmä lukee sitten adjektiivinsa muille.

Muistuta, että uutinen kertoo aina vain yhden näkökulman. Suomestakin voi saada hyvin erilaisen käsityksen riippuen siitä, kenen tarinoita kuulee ja mitä uutisia lukee.

Keskustelkaa sitten yhdessä maailmankarttaa tutkien:

- Mistä maailman alueista tai maista tiedämme paljon? Miksi?
- Mistä alueista tiedämme vain vähän?

Kysy, tietääkö joku, mitä **stereotypia** tarkoittaa. Selitä, että stereotypia liittyy siihen, että tietää jostain vain vähän. Stereotypia on yksinkertaistettu kuvaus eli yleistys jostain – vaikkapa tietystä ihmisryhmästä. Kun saa enemmän tietoa ja tutustuu tuohon ryhmään kuuluviin ihmisiin, oppii näkemään heidät yksilöinä. He eivät kaikki ole samanlaisia, vaan he voivat olla keskenään hyvinkin erilaisia. Näin huomaa, että stereotyyppiset käsitykset eivät pidäkään paikkaansa.

Kirjailija Chimamanda Ngozi Adichie varoittaa TED Talkissaan **yhden tarinan vaarasta**. Kun kuulemme aina vain tietyn tyyppisiä tarinoita jostain maasta tai maanosasta, käsityksemme muodostuu yksipuoliseksi ja stereotyyppiseksi. Yhteen maahan tai maanosaan mahtuu monenlaisia tarinoita, ihmisiä ja todellisuuksia. Katso Chimamanda Ngozi Adichien TED Talk ”The Danger of a Single Story”: www.ted.com/talks/chimamanda_ngozi_adichie_the_danger_of_a_single_story. Harkinnan mukaan voit näyttää sen myös oppilaille – ainakin kuudesluokkalaisille se jo sopii.

Hyviä uutisia (15 min)

Tavoitteet:

- ★ oppia globaalista kehityksestä
- ★ oivaltaa, että kestävään kehitykseen ja lapsen oikeuksiin liittyvää positiivista kehitystä tapahtuu jatkuvasti.

Menetelmä: tietovisa, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: tietovisa diaesityksenä (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Tehkää tietovisa globaalista kehityksestä. Heijasta kysymykset yksi kerrallaan materiaalipankissa olevasta diaesityksestä. Keskustelkaa lopuksi siitä, yllättivätkö nämä tiedot. Mitkä ja miksi?

Selitä, että mediassa usein vain negatiiviset asiat ylittävät uutiskynnyksen: luonnonkatastrofit, sodat, konfliktit ynnä muut. Vähittäinen hyvä kehitys jää huomiotta, koska se ei ole päivänpolttava uutinen. Tästä seuraa, että meillä on todellisuutta lohduttomampi käsitys globaalista tilanteesta. Todellisuudessa lapsen oikeuksien tilanne paranee koko ajan.

Pohtikaa yhdessä:

- Ketkä tai mitkä tahot ovat toimineet sen eteen, että nämä tulokset on saatu aikaan?
- Kenen pitäisi toimia enemmän?
- Oletko kenties itse tai perheesi ollut mukana tavalla tai toisella?

Voit kertoa, että lapsen oikeuksien ja kestävään kehityksen eteen toimivat määrätietoisesti monet eri tahot: eri maiden hallitukset, kaupungit ja kunnat, YK, kansainväliset järjestöt kuten Plan International ja UNICEF, pienet järjestöt ja tavalliset ihmiset, jotka tekevät vapaaehtoistyötä tai lahjoittavat järjestöjen työhön rahaa. Hyvä kehitys ei ole sattumaa eikä se tapahdu ilman ponnistelua. Tulosten eteen on ahkeroitu ja työskennelty määrätietoisesti vuosien ajan.

Lisää kiinnostavaa faktaa globaalista kehityksestä on englanninkielisellä verkkosivulla www.gapminder.org.

Vastuullinen yritys (45 min)

Tavoitteet:

- ★ oppia globaaleista tuotantoketjuista ja meidän kuluttamisemme globaaleista vaikutuksista
- ★ harjoitella maailmankartan käyttöä sekä maiden ja maanosien tunnistamista
- ★ oivaltaa, että vastuullisesti toimivat yritykset voivat vaikuttaa kestäväen kehityksen ja lapsen oikeuksien edistämiseen.

Menetelmä: omien vaatteiden tutkiminen, opetuskeskustelu, ryhmätyöskentely, esitykset

Tarvikkeet: maailmankartta (materiaalipankista), Eettisen kaupan puolesta ry:n kartta t-paidan matkasta (materiaalipankista), harjoituksen ohjeet (materiaalipankista), paperia, kyniä ja askartelutarvikkeita

Tehtävän ohjeet:

- A) Heijasta materiaalipankista maailmankartta luokan seinälle. Pyydä oppilaita tarkistamaan jostakin omasta vaatekappaleestaan, missä maassa se on valmistettu, ja kertomaan luokalle vaateen valmistusmaa. Jos made in -lappu on vaikkapa niskassa, voi pyytää apua vierustoverilta tai opettajalta. Tutkikaa kartasta, missä nämä maat sijaitsevat. Painottuuko vaatteiden valmistus johonkin tiettyyn maanosaan?
- B) Heijasta taululle kartta t-paidan matkasta. Kerro, että vaateen valmistus sisältää kymmeniä vaiheita, jotka on hajautettu eri puolille maapalloa. Vaateen made in -lappu kertoo vain sen, missä valmistusprosessin viimeistelyvaihe tapahtuu. Yksinkertaistetusti tuotantoketju voisi mennä näin:
- 1) puuvillan tuotanto, Benin
  - 2) kehräys ja kudonta, Pakistan
  - 3) värjäys, Intia
  - 4) ompelu, Bangladesh
  - 5) viimeistely, made in -lappu ja pakkaus, Kiina
  - 6) kuljetus ja myynti, EU ja Suomi

Aiemmin tuotantoketjut olivat yksinkertaisempia, ja esimerkiksi tekstiilitehtaita oli paljon myös Suomessa. Pohtikaa yhdessä, minkä vuoksi monissa tuotantoketjuissa on nykyään niin monta vaihetta. Kenen kannalta nykyinen systeemi on parempi? Entä kenen kannalta se on huonompi?

Pohtikaa yhdessä, mitä ongelmia lapsen oikeuksien näkökulmasta tuotantoketjuun voi liittyä (mm. lapsityövoiman hyväksikäyttö, ympäristön saastuttaminen, matalat palkat, joilla lapsen vanhemmat eivät pysty perhettä elättämään, ylipitkät työpäivät, työtapaturmat). Muistuta, että tuotannossa pitäisi huolehtia ihmisoikeuksista ja hyvistä työoloista.

- C) Jaa oppilaat sitten 3–4 hengen ryhmiin. Jokaisen ryhmän tehtävänä on perustaa kuvitteellinen yritys, joka myy Vastuullisesti Valmistettua Tuotetta. Anna ryhmille seuraavat ohjeet:
- 1) Päätäkää tuote, jota haluatte myydä.
  - 2) Miettikää, miten saatte tuotteen tuotettua niin, että kaikkien ihmisoikeudet toteutuvat ja luonto ei tuhoudu. Mitä eri vaiheita (esim. tuotteen osien valmistus) tuotannossa on? Missä ja miten ne toteutetaan?
  - 3) Keksikää tuotteelle myyvä nimi.
  - 4) Pohtikaa, miten markkinoisitte tuotetta, jotta siitä tulee iso hitti. Suunnitelkaa myyntipuhe, jossa perustelette, miten juuri tämä tuote pelastaa maapallon ja on samalla hyvää bisnestä.

Jokainen ryhmä valmistautuu esittelemään tuotteensa muille myyntipuheen avulla. Puheen tueksi voi valmistella myös visuaalista markkinointimateriaalia esimerkiksi piirtämällä kuvan tuotteesta tai tekemällä nopeasti mainosjulisteen. Tuotteen ideointiin ja myyntipuheen suunnitteluun on hyvä varata 25 minuuttia.

- D) Lopuksi jokainen ryhmä pitää myyntipuheen ja yrittää saada muut oppilaat innostumaan omasta tuotteesta. Varatkaa esittelyihin vähintään 10 minuuttia. Muistuta vielä oppilaita, että vastuullisuus on tässä suurin myyntivaltti, ja sitä on syytä korostaa. Muut oppilaat voivat esittää tarkentavia kysymyksiä. Antakaa jokaiselle ehdotukselle aplodit. Kyseessä ei ole kilpailu, vaan kaikki ideat ovat omalla tavallaan hyviä!

Jos haluatte käsitellä vastuullista kuluttamista laajemmin, voitte hyödyntää Eettisen kaupan puolesta ry:n (Eetti) materiaaleja: www.eetti.fi/materiaalit/oppimateriaalit.

9

LAPSEN OIKEUDET JA ILMASTOKRIISI

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Lasta koskevissa päätöksissä on aina ensisijaisesti harkittava lapsen etu. § 3

Jokaisella lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehitykselle. § 6

Koulutuksen tulee pyrkiä kehittämään lapsen kasvua täyteen mittaansa. Koulutuksen tulee edistää ihmisoikeuksien, lapsen vanhempien sekä oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista. § 29

Ilmastonmuutos uhkaa lapsen oikeuksia

Ilmastonmuutos – ilmaston lämpeneminen ihmisen toiminnan seurauksena – on valtava globaali kriisi, joka vaikuttaa tavalla tai toisella kaikkiin maailman ihmisiin. Ilmastonmuutos on myös ihmisoikeuskysymys ja uhka lapsen oikeuksien toteutumiselle.

Ilmastonmuutos vaikuttaa eri tavoin ihmisiin ympäri maailman. Äärimmäiset sääolosuhteet lisääntyvät, mikä yhtäällä tarkoittaa lisääntyvää kuivuutta ja toisaalla taas yhä tiheämmin esiintyviä hirmumyrskyjä, rankkasateita ja tulvia. Vaikutukset iskevät köyhissä oloissa eläviin ihmisiin usein kaikkein voimakkaimmin, sillä heillä on huonoimmat mahdollisuudet suojautua niiltä.

Voimme edelleen hillitä ilmastonmuutosta. Sillä on väliä, kuinka paljon ja millä tavoin toimimme. Jotta maapallo pystytään säilyttämään elinkelpoisena ja välttämään yli 1,5 asteen globaalin lämpötilan nousun seurauksilta, kaikissa toimissa tulee ottaa huomioon ilmastokestävyys.

Ilmastonmuutosta ei voi enää täysin pysäyttää, ja jo nykyinen lämpeneminen muuttaa elinympäristöjä sekä vaikeuttaa erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten elämää. Tarvitaan pikaisesti sopeutumistoimia, jotta ihmiset pystyvät varautumaan muutoksiin ja ottamaan muutokset paremmin vastaan. Tarvitsemme teknisiä ratkaisuja ja infrastruktuurin kehittämistä. Paikallistason tietoa luonnonvarojen kestävästä käytöstä ja hallinnasta sekä riskien minimoimisesta tulee hyödyntää ilmastonmuutokseen sopeutumisessa.

Ilmastonmuutos uhkaa lapsen oikeuksien toteutumista, kuten oikeutta turvalliseen kasvu- ja elinympäristöön. Ilmastonmuutos vaikuttaa globaalisti voimakkaimmin kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien lasten oikeuksiin. Kun maanviljely vaikeutuu ja ruoka sekä tulot vähentyvät arvaamattomien sääolojen seurauksena, on uhkana aliravitsemus, josta lapset kärsivät ensimmäisinä. Aliravitsemus vaarantaa lasten kasvun ja kehityksen ja voi myös olla heille kohtalokasta. Ilmaston lämpeneminen lisää myös malarian ja ripulitautien esiintymistä. Ne ovat pienten lasten yleisiä kuolinsyitä.

Ilmastonmuutoksen vaikutusten seurauksena syventynyt köyhyys tai ilmastonmuutoksen aiheuttama luonnonkatastrofi voivat katkaista lapsen koulutien. Lasten riski kuolla luonnonkatastrofeissa on myös moninkertainen aikuisiin nähden. Katastrofien jättämillä traumailla voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia lapsen henkiseen hyvinvointiin ja kehitykseen.

Alakoulussa tarvitaan ratkaisukeskeistä ilmastokasvatusta

Nykypäivän lasten täytyy tulevaisuudessa tulla toimeen ilmastonmuutoksen muokkaamassa maailmassa. Se vaatii monenlaisia eväitä, joita koulun tulisi tarjota: tietoja, käytännön taitoja sekä psyykkisiä taitoja, kuten tunnetaitoja.

Jotta voidaan rakentaa kestävää, ilmastovastuullista tulevaisuutta, tarvitaan arvoiltaan ja asenteiltaan ilmastovastuullisia kansalaisia. Siksi ilmastovastuullinen arvo- ja asennekasvatus on tärkeää aloittaa jo alakoulussa.

Lisäksi ilmastonmuutoksesta puhutaan paljon mediassa. Alakouluikäinen ei voi välttyä kuulemasta aiheesta. Se saattaa herättää monenlaisia tunteita pelosta turhautumiseen. Vaikka ilmiö onkin monisyinen, sitä on tärkeää käsitellä jo alakoulussa – ratkaisukeskeisesti, toivoa herättävällä ja toimijuuteen kannustavalla tavalla.

Polkupyörämalli havainnollistaa ilmastokasvatusta

Ilmastokasvatuksen tutkijat Sakari Tolppanen, Essi Aarnio-Linnanvuori, Hannele Cantell ja Anna Lehtonen havainnollistavat ilmastokasvatusta polkupyörämallin avulla. Ilmastokasvatus, kuten polkupyöräkin, on yksi kokonaisuus, joka vaatii kaikkia osiaan toimiakseen. Pyörät mahdollistavat liikkeen, ja ne kuvaavat ilmastonmuutokseen liittyvää tietoa ja ajattelun taitoja. Oppijan identiteetti, arvot ja maailmankuva luovat perustan ilmasto-oppimiselle. Niiden muodostamaan runkoon kiinnittyvät uudet tiedot ja taidot. Tiedot ja ajattelun taidot konkretisoituvat käytäntöön toiminnan avulla. Mallissa niitä kuvaavat ketjut ja polkimet.

Polkupyörä ei kulje ilman polkijaa. Satula, polkijan istuin, kuvaa mallissa polkijan motivaatiota ja osallisuuden kokemusta. Oppijan on tärkeää kokea, että ilmastonmuutos koskettaa häntä ja että hän pystyy siihen vaikuttamaan. Jarrut taas kuvaavat toiminnan esteitä. Ne voivat olla inhimillisiä tai rakenteellisia. Kun esteet tunnistetaan, ne on helpompi ohittaa.

Ilmastonmuutoksen herättämät tunteet vaikuttavat oppimiseen. Toivoa ja muita tunteita kuvaa lamppu, joka ohjaa etenemistä. Pelon ja ahdistuksen lietsomisen sijaan ilmastokasvatuksen tulisi herättää toivoa ja myötätuntoa. Tulevaisuuden pohtiminen ja visioiminen on keskeinen ilmastokasvatuksen osa-alue: ohjaustangolla pyörää ohjataan haluttuun suuntaan.

Kuva: Ilmastokasvatuksen polkupyörämalli (lähde: Tolppanen, S., Aarnio-Linnanvuori, E., Cantell, H. & Lehtonen, A. 2017. ”Pirullisen ongelman äärellä – kokonaisvaltaisen ilmastokasvatuksen malli.” *Kasvatus* 48 (5), 456–468.)

Luokanopen ilmasto-opas on alakoulun opettajille opetus- ja kasvatustyön tueksi tehty opasmateriaali. Oppaassa on luokanopettajille suunnattua tietoa ilmastokasvatuksesta sekä kasvattajan ja alakoululaisen tarpeisiin tietoa ilmastonmuutoksesta. Lisäksi oppaasta löytyy materiaaleja alakoulussa vuosiluokilla 1–2, 3–4 ja 5–6 toteutettavaan ilmastokasvatukseen. www.luokanopenilmasto-opas.fi

Tiesitkö, että Suomen opetusviranomaisilla on oma visio koulujen ilmastotoimista vuoteen 2025 mennessä? Opetushallitus laati vuonna 2019 Meidän planeetta, meidän vastuu – ilmastovastuun oppimisen toimenpideohjelma 1.0:n, joka sisältää vision, tavoitteet ja toimenpide ehdotukset ilmastovastuun oppimisesta. Tarkoituksena on, että ilmastovastuun oppiminen sisältyy luontevaksi osaksi koulujen ja oppilaitosten toimintaa.

9. OPPITUNTI: LAPSEN OIKEUDET JA ILMASTOKRIISI (2 X 45 MIN)

Tavoitteet:

- ★ oivaltaa luonnonympäristön hyvinvoinnin merkitys maapallon ja sen asukkaiden kannalta
- ★ ymmärtää ilmastokriisin syitä ja seurauksia
- ★ tiedostaa, miten voi itse omilla valinnoillaan ja aktiivisena kansalaisena vaikuttaa ilmastonmuutoksen hillitsemiseen
- ★ motivoitua ilmastovastuulliseen toimintaan.

Oppitunti tiivistettynä

Yhdeksännän oppitunnin teema on ilmastokriisin vaikutukset lapsen oikeuksiin. Tunnin alussa tutustutaan mielikuvaleikin avulla ilmastokriisin aiheuttamaan elinympäristön muutokseen ja ilmastopakolaisuuteen. Sen jälkeen käsitellään ilmastonmuutoksen syitä ja seurauksia ja mietitään, mitä merkitystä yksilön valinnoilla on ilmaston kannalta. Timantti-harjoituksen avulla pohditaan, miten voi itse vaikuttaa lapsen oikeuksiin ja ilmastoon aktiivisena kansalaisena. Tunnin päätteeksi käsitellään ilmastokriisin herättämiä tunteita mielipidejanan avulla.

Oppitunnin rakenne

Ilmastopakolaiset (20 min)
Mikä ilmastonmuutos? (40 min)
Aktiivisen kansalaisen timantti (20 min)
Ilmastokriisi ja minä (10 min)

Ilmastopakolaiset (20 min)

Tavoitteet:

- ★ hahmottaa elinolosuhteiden muutosten vaikutusta yhteisöjen elämään
- ★ saada käsitys pakolaisuuden mahdollisista syistä ja vaikutuksista sekä keinoista, joilla haasteita pyritään ratkaisemaan yhdessä ja oikeudenmukaisesti
- ★ kiinnittää huomiota siihen, kuinka merenpinnan nouseminen vaikuttaa matalalla sijaitseviin elinympäristöihin.

Menetelmä: mielikuvaharjoitus, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: kolme isoa vilttiä, riittävästi tilaa vilttien asettelemiseen lattialle

Tehtävän ohjeet:

Muistuta tunnin aluksi turvallisen tilan periaatteista.

Aseta kolme vilttiä erilleen toisistaan, ja jaa oppilaat kolmeen ryhmään vilteille istumaan. Pyydä oppilaita ensin rentoutumaan. Silmätkin voi laittaa kiinni. Halutessasi voit laittaa taustalle soimaan vaikkapa meren kohinaa. Aloita sitten tarina:

Olipa kerran saarivaltio nimeltä Trio. Se koostui kolmesta pikkuisesta saaresta keskellä suurta merta. Kullakin saarella asui porukka työteliäitä ja onnellisia triolaisia. Jokaisella triolaisella perheellä oli pala maata, jota viljellä. Kalastuskin oli suosittua puuhaa.

Eräänä vuonna vanhimmat triolaiset havaitsivat, että saaret olivat kutistuneet puoleen siitä, mitä ne olivat heidän lapsuudessaan. *(Käy taittelemassa viltit puoliksi.)*

Alkoi olla hieman ahdasta. Pelloille ei riittänyt enää tarpeeksi maa-alaa, jotta kaikki triolaiset olisivat saaneet kylliksi syödäkseen. Sateetkin olivat lisääntyneet kummasti.

Kului muutama vuosi. Länsi-Trion ja Keski-Trion ympärillä vedenpinta nousi entisestään. *(Käy taittelemassa kaksi vilttiä puoliksi.)* Itä-Trion saari jäi kokonaan veden peittoon. (Hae yksi viltti pois.) Itätriolaiset hyppäsivät viime hetkellä veneisiin ja lähtivät soutamaan kohti Keski-Trioa. Millaisen vastaanoton he saivat? Mitä paljastui, kun Keski-Triolla asuva pääministeri alkoi selvittää, mistä ihmeestä merenpinnan nousu johtui?

Jatkuu seuraavalla sivulla ...

Pyydä oppilaita palaamaan paikoilleen jatkamaan keskustelua. Keskustelua voi johdatella seuraavilla kysymyksillä. Jos se tuntuu mielekkäältä, oppilaat voivat pulista hetken jokaisesta kysymyksestä oman ryhmänsä kesken. Sen jälkeen voit pyytää muutaman yhteenvedon ryhmäkeskusteluista.

- Miltä tuntui, kun merenpinta nousi?
- Miltä tuntui, kun joutui jättämään oman saaren?
- Miltä olisi tuntunut vastaanottaa omalle saarelle uusia asukkaita tilanteessa, jossa omat elinolosuhteet olivat huonot?
- Mitä vaikutuksia merenpinnan nousulla on saarten asukkaiden elämään (ravinnon, puhtaan veden, suojan, elintilan, työn, koulutuksen, kulttuurin jne. näkökulmasta)?
- Miten elämä olisi mahdollisimman hyvää sekä alkuperäisillä saarelaisilla että uusilla tulokkailla (ravinnon, puhtaan veden, suojan, elintilan, työn, koulutuksen, kulttuurin jne. näkökulmasta)?
- Millä keinoin voisi ratkaista tai ennaltaehkäistä sellaisia tilanteita, joiden seurauksena ihmiset joutuvat jättämään kotinsa ja elinympäristönsä? (teknologiset ja tekniset innovaatiot, rauha, kestävä elämäntapa jne.)

Muistelkaa "Uusi kotini" -dokumenttia, jonka katsoitte seitsemännellä tunnilla. Kerro, että koti voi olla vaarassa myös ilmastonmuutoksen takia. Ilmastonmuutos lisää luonnonkatastrofeja ja sään ääri-ilmiöitä, kuten tulvia, kuivuutta ja myrskyjä. Se vaikeuttaa ruoan hankintaa ja saattaa tehdä tietyt alueet kokonaan elinkelvottomiksi. Sen vuoksi lapsi voi joutua jättämään kotinsa ja lähtemään pakolaiseksi.

Kerro, että ilmastopakolaisuutta ei virallisesti ole olemassa. Virallisesti pakolaisiksi lasketaan vain ne, jotka pakenevat vainoa ja konflikteja. Todellisuudessa ilmastokriisi kuitenkin ajaa jo nyt ihmisiä kodeistaan, ja tulevaisuudessa yhä useampi joutuu pakenemaan ilmastoon liittyvistä syistä. Todennäköisesti pakolaisuuden määritelmää päivitetään tulevaisuudessa niin, että se huomioi myös ilmastopakolaisuuden.

Mikä ilmastonmuutos? (40 min)

Tavoitteet:

- ★ ymmärtää, mitä ilmastonmuutos tarkoittaa, mistä se johtuu ja mitä siitä seuraa
- ★ hahmottaa, miten yksittäisen ihmisen toimet vaikuttavat ilmastonmuutoksen hillintään
- ★ motivoitua toimimaan itse ilmastovastuullisesti.

Menetelmä: opetuskeskustelu, ryhmätyöskentely

Tarvikkeet: paperia, kyniä, värikyniä, Ilmastokriisi-diaesitys (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

- A) Jaa oppilaat 3–4 hengen ryhmiin. Pyydä jokaista ryhmää laatimaan nopeasti ajatuskartta, johon kirjataan ryhmän jäsenten ennakkokäsityksiä ilmastonmuutokseen liittyen (ks. ajatuskartta-menetelmän ohjeet s. 106). Tähän kannattaa varata enintään 5 minuuttia. Ajatuskarttoja ei tarvitse tässä vaiheessa käydä yhdessä läpi, vaan ne otetaan uudelleen esiin harjoituksen lopussa ja niitä täydennetään uusilla tiedoilla.
- B) Näytä materiaalipankista diaesitys, joka käsittelee ilmastokriisiä neljästä näkökulmasta:
- 1) Mitä tarkoittaa ilmastonmuutos?
  - 2) Millaisia seurauksia ilmastonmuutoksella on?
  - 3) Miten ilmastonmuutosta voi hillitä?
  - 4) Miten ilmastonmuutokseen voi sopeutua?
- Esittele diat 1–6 (Mitä tarkoittaa ilmastonmuutos, millaisia seurauksia ilmastonmuutoksella on, miten ilmastonmuutosta voi hillitä).
- C) Ota sitten näkyville dia 7. Jaa jokaiselle ryhmälle yksi aihe, johon liittyen he laativat ilmastoystävällisen ihmisen profiilin:
- ilmastoystävällinen asuja
  - ilmastoystävällinen liikkuja ja matkustaja
  - ilmastoystävällinen ruokailija
  - ilmastoystävällinen pukeutuja ja harrastaja
- Jos ryhmiä on enemmän kuin neljä, kaksi ryhmää voi saada saman aiheen. On kiinnostavaa vertailla, tuleeko profiileista erilaisia. Jokainen ryhmä piirtää paperille ihmishahmon ja kirjoittaa tai piirtää sen ympärille vastauksia dialla näkyvään kysymykseen. Yksi ryhmä miettii siis, millainen ilmaston ystävä on asukkaana. Toinen ryhmä pohtii, millainen hän on liikkujana ja matkustajana. Kolmas ryhmä miettii, mitä hän syö, ja neljäs ryhmä ideoi, miten hän pukeutuu ja harrastaa. Esitelkää hahmot koko luokalle.
- D) Käykää läpi diat 8–9: Miten ilmastonmuutokseen voi sopeutua. Pyydä oppilaita pohtimaan pareittain dian 10 keskustelukysymystä: Mitkä elämäntapamuutokset olisivat sinulle vaikeita ja mitkä helppoja? Voit sitten pyytää halukkaita kertomaan, mistä he keskustelivat. Muistuta, että vaikka yksittäinen ihminen voi vaikuttaa omilla valinnoillaan, suurin vastuu ilmastotoimista on kuitenkin valtioilla ja yrityksillä.
- E) Pyydä lopuksi jokaista ryhmää palaamaan ajatuskarttaansa. Tutkikaa siihen kirjattuja ennakkokäsityksiä ilmastonmuutoksesta ja täydentäkää niitä uusilla tiedoilla ja ajatuksilla.

Aktiivisen kansalaisen timantti (20 min)

Tavoitteet:

- ★ pohtia, mitä mahdollisuuksia meillä kaikilla on toimia ilmastovastuullisesti
- ★ punnita eri toimien vaikuttavuutta
- ★ rohkaistua toimimaan itse aktiivisena kansalaisena.

Menetelmä: ryhmätyöskentely, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: timanttikortit (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Selitä, että äskeisessä harjoituksessa puhuttiin siitä, miten ilmastonmuutoksen hillitsemiseen voi vaikuttaa omilla elämäntapa- ja kulutusvalinnoilla. Lapset ja nuoret voivat kuitenkin toimia myös monilla muilla tavoilla ilmaston hyväksi!

Jaa oppilaat 3–4 henkilön ryhmiin. Anna jokaiselle ryhmälle aktiivisen kansalaisen toimintakortit ja muutama tyhjä kortti. Jokaisessa kortissa on yksi keino, jolla voi saada aikaan muutosta yhteiskunnassa. Tyhjiin kortteihin voi kirjoittaa omia keinoja ja toimintatapoja, jos keksii sellaisia, joita korteissa ei ole mainittu.

Kukin ryhmä laittaa kortit tärkeysjärjestykseen asettamalla ne timanttikuvioon sen mukaan, miten toimivia keinot ovat. Ylimmäksi tulee vaikuttavin toimintakeino. Sen alapuolella olevalle riville laitetaan kaksi seuraavaa, keskenään yhtä vaikuttavaa, muttei ihan ylimmän veroista keinoa. Kolmannelle riville tulee kolme seuraavaksi vaikuttavinta keinoa ja neljännelle riville kaksi seuraavaa, ei niin vaikuttavaa keinoa. Alimmaksi tulee se keino, joka on vähiten vaikuttava. Harjoituksen alussa on hyvä painottaa, ettei tehtävään ole oikeita tai vääriä vastauksia. Pyydä ryhmiä miettimään perusteluita valinnoilleen.

Ryhmät asettavat valmiit timanttinsa kaikkien nähtäväksi ja perustelevat valintansa. Keskustelkaa sitten yhdessä:

- Miltä harjoitus tuntui? Oliko valitseminen vaikeaa, haastavaa, helppoa? Pääsittekö ryhmässä helposti yksimielisyyteen?
- Sopivatko nämä korteissa nimetyt vaikuttamisen keinot lapsille?
- Miettikää niitä vaikuttamisen keinoja, jotka ryhmät asettivat timantin huipulle. Ovatko ne helppoja vai vaikeita toteuttaa?
- Oletko itse käyttänyt jotain näistä vaikuttamisen keinoista? Mitä? Miten se toimi?

Jos teillä on enemmän aikaa, tarttukaa tuumasta toimeen ja tehkää konkreettinen ilmastoteko! Voitte tehdä esimerkiksi kampanjoivan julisteen, kirjoittaa mielipidekirjoituksen tai kirjeen kaupunginvaltuutetulle tai mennä puhumaan rehtorille.

Ilmastokriisi ja minä (10 min)

Tavoitteet:

- ★ käsitellä ilmastokriisin herättämiä tunteita ja ajatuksia
- ★ harjoitella oman mielipiteen ilmaisua ja perustelemista.

Menetelmä: mielipidejana

Tarvikkeet: -

Tehtävän ohjeet:

Käsitelkää tunnin päätteeksi ilmastokriisin herättämiä tunteita mielipidejanan avulla. Katso mielipidejana-menetelmän ohjeet sivulta 106.

Väittämät:

- Ilmastonmuutos pelottaa minua.
- Minua ärsyttää, että ilmastonmuutoksesta puhutaan koko ajan.
- Minua harmittaa, että aikuiset eivät tee enemmän ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi.
- Olen toiveikas, että ihmiskunta sopeutuu muuttuneeseen ilmastoon.
- Perheessämme mietitään paljon ilmastokysymyksiä.
- Minä voin omalla toiminnallani vaikuttaa ilmastonmuutoksen hidastamiseen.

Korosta lopuksi, että voimme edelleen hillitä ilmastonmuutosta. Ilmastonmuutos ei ole luonnonlaki, vaan se johtuu ihmisen toimista. Siksi me ihmiset voimme tehdä paljon sen hidastamiseksi. Sillä on väliä, kuinka paljon ja millä tavoin toimimme.

10

MINÄ VOIN VAIKUTTA!

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat

Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. § 12

Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, kunhan ne eivät loukkaa muiden oikeuksia. Lapsella on oikeus saada tietoa. § 13

Lapsella on oikeus järjestäytyä ja toimia yhdistyksissä. § 15

Lapset ja nuoret voivat vaikuttaa!

Jotta lapsen oikeudet toteutuvat, me tarvitsemme ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävästä kehityksestä. Jokaisella meistä on mahdollisuus toimia kestävästä kehityksestä ja lapsen oikeuksien edistämiseksi, ja jokaista tarvitaan. Myös lapset voivat vaikuttaa monin tavoin! Ruotsalaisaktivisti Greta Thunbergin käynnistämä koululaisten kansainvälinen ilmastolakkoliike on hyvä esimerkki siitä, miten lapset ja nuoret voivat saada äänensä kuuluviin ja kirittää aikuisia tekemään sellaista politiikkaa, joka turvaa lapsille ja nuorille hyvän tulevaisuuden.

Lapsen oikeuksien sopimus takaa lapsille oikeuden osallistua päätöksentekoon ja ilmaista mielipiteensä. Lapsilla on samanlainen oikeus järjestäytyä ja toimia yhdistyksissä kuin aikuisillakin. Osallisuudessa on kysymys lapsen ja nuoren mahdollisuudesta vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin.

Lapsille ja nuorille vaikutus- ja toimintamahdollisuudet omassa arjen ympäristössä ovat tärkeitä. Lasten ja nuorten näkemyksiä tulee kunnioittaa perheessä, koulussa ja harrastuspaikoissa. Nämä ovat tärkeitä areenoita osallistumisen ja vaikuttamisen taitojen harjoitteluun. Koululla on erityisen suuri merkitys aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattamisessa.

Lapset ja nuoret haluavat vaikuttaa myös laajemmin. He kokevat yhteiskunnallisen vaikuttamisen merkitykselliseksi, kunhan aikuiset vain uskovat heidän kykyihinsä ja näkemyksiinsä. Suomessa lasten on mahdollista osallistua päätöksentekoon esimerkiksi nuorisovaltuustoissa, oppilaskunnan hallituksessa ja erilaisissa järjestöissä. Osa kunnista tarjoaa osallistuvan budjetoinnin kautta lapsille ja nuorille mahdollisuuden vaikuttaa kunnan budjettiin – esimerkiksi siihen, miten lasten ja nuorten hyvinvointiin varattu rahasumma tulisi käyttää. Lapset ja nuoret vaikuttavat myös virallisten vaikuttamiskanavien ulkopuolella monipuolisilla kansalaisvaikuttamisen keinoin ja esimerkiksi sosiaalisen median kanavissa.

Mahdollisuus vaikuttaa ei toteudu yhdenvertaisesti eri lapsiryhmien välillä, vaan osa lapsista joutuu kamppailemaan osallistumisoikeuksiensa puolesta muita enemmän. Kouluterveyskyselyn (2019) mukaan 19 % yläkoulun 8.- ja 9.-luokkalaisista koki, ettei saanut ilmaista mielipidettään koulussa. Osallistumisen kokemukset kasaantuvat tietyille oppilaille, kun taas toiset jäävät osallistumisen marginaaliin. Kouluterveyskyselyn (2017) mukaan toimintarajoitteisilla nuorilla on muita nuoria vähemmän osallisuuden kokemuksia. On tärkeää huomioida lasten ja nuorten erilaiset lähtökohdat. Pystyvätkö kaikki lapset ja nuoret osallistumaan ja vaikuttamaan? Vai pääsevätkö ääneen lähinnä aktiivisimmat ja rohkeimmat?

#NINASALPODER

#GIRL4PRESIDENT

LIBERA EL PODER DE LAS NIÑAS

1. PARATE AQUÍ

2. TOMATE UNA FOTO

3. COMPARTE LA FOTO

 planpy

 @planpy

POR SER NiÑA

 PLAN
INTERNATIONAL

10. OPPITUNTI: MINÄ VOIN VAIKUTTA! (2 X 45 MIN)

Tavoitteet:

- ★ kerrata Lapsen oikeuksien kymppi -kokonaisuuden asioita
- ★ ymmärtää, että meistä jokainen voi vaikuttaa ja toimia lapsen oikeuksien ja kestävän kehityksen puolesta
- ★ kokea osallisuutta ja motivoitua toimimaan.

Oppitunti tiivistettynä

Lapsen oikeuksien kymppin viimeisellä oppitunnilla kerrataan edellisten tuntien asioita ja ymmärretään, miten lapsen oikeudet ja kestävä kehitys näkyvät meidän jokaisen arjessa. Ensin tutustutaan esimerkkeihin siitä, miten lapset ja nuoret eri puolilla maailmaa toimivat kestävän kehityksen puolesta. Sen jälkeen oppilaat pääsevät suunnittelemaan ja toteuttamaan lapsen oikeuksien kylää. Se tähtää lapsen oikeuksien ja kestävän kehityksen tavoitteiden kertaamiseen ja sisäistämiseen sekä auttaa hahmottamaan yhteiskuntaa monelta eri kannalta. Lopuksi oppimista tehdään näkyväksi mielipidejanan avulla.

Oppitunnin rakenne

Lapset voivat vaikuttaa! (15 min)

Lapsen oikeuksien kylä (60 min)

Mitä olen oppinut? (15 min)

Lapset voivat vaikuttaa! (15 min)

Tavoitteet:

- ★ tutustua esimerkkeihin siitä, miten lapset ja nuoret toimivat kestävän kehityksen puolesta
- ★ motivoitua toimimaan lapsen oikeuksien ja kestävän kehityksen puolesta.

Menetelmä: video, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: Suomen UNICEFin video ”Maailman suurin oppitunti, osa 2” (youtu.be/LKW66_ehWa4)

Tehtävän ohjeet:

Aloita taas tunti kertaamalla turvallisen tilan periaatteet.

Katsokaa UNICEFin video ”Maailman suurin oppitunti, osa 2”. Pyydä oppilaita painamaan mieleen videon katselun aikana, mitä lapset ja nuoret ovat tehneet kestävän kehityksen eteen.

Kerro videon katsomisen jälkeen, että esimerkit ovat tosielämästä. Keskustelkaa sitten yhdessä:

- Mitä videolla esitellyt lapset ja nuoret ovat tehneet kestävän kehityksen eteen?
- Mikä videolla esitellyistä esimerkeistä on innostavin? Miksi?
- Toimisivatko nämä esimerkit Suomessa?
- Miten lapset ja nuoret toimivat lapsen oikeuksien tai kestävän kehityksen puolesta Suomessa?
- Mitä me voisimme itse tehdä?

Lapsen oikeuksien kylä (60 min)

Tavoitteet:

- ★ kerrata, mitä kaikkea lapsen oikeudet pitävät sisällään
- ★ pohtia, miten lapsen oikeudet näkyvät meidän jokaisen arjessa
- ★ keksiä yhdessä lapsen oikeuksia ja kestävästä kehitystä edistäviä arkeen liittyviä ideoita
- ★ harjoitella ryhmätyöskentelyä ja ideoiden esittämistä visuaalisesti.

Menetelmä: ryhmätyöskentely, piirtäminen ja askarteleminen, opetuskeskustelu

Tarvikkeet: isoja papereita (esim. fläppipaperia), värikyniä ja muita askarteluvälineitä, kylän suunnittelun apukysymykset (materiaalipankista), lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmä (materiaalipankista), kestävän kehityksen symbolikortit (materiaalipankista)

Tehtävän ohjeet:

Pyydä jokaista oppilasta pohtimaan hetki hiljaa itsekseen, millaisella asuinalueella olisi hyvä elää. Jaa sitten oppilaat taas 3–4 hengen ryhmiin. Kerro, että jokaisen ryhmän tehtävänä on suunnitella Lapsen oikeuksien kylä eli kylä, jossa kaikkien lasten oikeudet toteutuvat ja jossa lapsilla on mahdollisimman hyvä asua. Jos kaupunkiympäristö on lapsille tutumpi, voitte suunnitella kylän sijasta kaupunginosan.

Ohjeista ryhmiä kiinnittämään kylänsä suunnittelussa erityistä huomiota lapsen oikeuksien ja kestävän kehityksen tavoitteiden toteutumiseen. Apuna ja inspiraationa kannattaa käyttää lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmää ja kestävän kehityksen tavoitteiden tiivistelmää.

Heijasta taululle kylän suunnittelua tukevat kysymykset:

- Miten lapsen oikeudet toteutuisivat kylässä mahdollisimman hyvin? (esimerkiksi oikeus koulutukseen, terveyteen, suojaan, leikkiin ja vapaa-aikaan...)
- Miten kylästä saa kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisen?
- Miten varmistetaan, että ihan kaikkien lasten oikeudet toteutuvat kylässä eikä kukaan jää toista heikompaan asemaan?
- Minkälainen ympäristö on? (rakennukset, pihat, lähiluonto...)
- Minkälaisia palveluita alueella tarvitaan? (harrastukset, ajanvietto, hyvinvointi, turvallisuus...)
- Millaisia ovat kylässä asuvat ihmiset? (käytös, tavat, säännöt, rituaalit...)

Kylä toteutetaan isolle paperille piirtämällä ja kirjoittamalla. Jos aikaa on enemmän, kylän voi rakentaa esimerkiksi kierrätysmateriaaleista. Muistuta kuitenkin, että taiteellinen lopputulos ei ole pääasia. Tärkeintä on pohtia konkreettisia keinoja, joilla lapsen oikeudet ja kestävän kehityksen tavoitteet toteutuvat kylässä. Pyydä ryhmiä keksimään kylälleen nimi. Käyttäkää kylien suunnitteluun ja piirtämiseen yhteensä ainakin 30 minuuttia.

Pyydä sen jälkeen jokaista ryhmää esittelemään oma kylänsä muulle luokalle. Miten kylässä on huomioitu lapsen oikeudet ja kestävän kehityksen tavoitteet? Voitte lopuksi yhdistää ryhmien kylät tai kaupunginosat kokonaiseksi kaupungiksi. Vertaillkaa, mitä samaa kylissä on ja mikä niissä taas on eri lailla.

Pohtikaa lopuksi, missä ammateissa voi toimia lapsen oikeuksien ja kestävän kehityksen puolesta. Miten lapsen oikeudet ja kestävä kehitys liittyvät vaikkapa kaupunkisuunnittelijan, kunnanjohtajan, koulun rehtorin tai poliisipäällikön työhön?

Mitä olen oppinut? (15 min)

Tavoitteet:

- ★ sanoittaa ja arvioida omaa oppimista
- ★ oppia ymmärtämään, millaiset työtavat itselle sopivat
- ★ antaa palautetta Lapsen oikeuksien kymppi -kokonaisuudesta.

Menetelmä: mielipidejana

Tarvikkeet: -

Tehtävän ohjeet:

Tässä harjoituksessa käytetään mielipidejana-menetelmää, jonka ohjeet ovat sivulla 106.

Väittämät:

- Olen oppinut Lapsen oikeuksien kymppi -tuntien aikana paljon uutta.
- Lapsen oikeuksien kymppi -tunnit ovat olleet erilaisia kuin normaalit tunnit.
- Olen tykännyt ryhmätöistä.
- Olen tykännyt yksilötöistä.
- Olen puhunut lapsen oikeuksista kotona perheen kanssa.
- Suosittelisin Lapsen oikeuksien kymppiä kaverille.
- Voin itse vaikuttaa siihen, että lapsen oikeudet toteutuvat.
- Tiedän nyt, miten voin itse toimia kestävän kehityksen puolesta.

Voit vielä kerrata tärkeimmät asiat. Lapsen oikeudet kuuluvat yhtä lailla kaikille maailman lapsille. Lapsen oikeuksien sopimus takaa lapsille oikeuden muun muassa terveyteen ja hyvinvointiin, koulutukseen, omaan mielipiteeseen, kotiin ja suojaan, perheeseen sekä leikkiin ja vapaa-aikaan. Jokaisella lapsella on oikeus olla oma itsensä, eikä sukupuolen perusteella pitäisi tehdä ihmisistä oletuksia. Ilmastomuutos uhkaa lapsen oikeuksia, ja siksi sitä tulee pyrkiä hillitsemään. Aikuiset ja erityisesti valtiot ovat vastuussa siitä, että lapsen oikeudet toteutuvat. Silti meistä jokainen voi pienilläkin teoilla vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen.

LIITE: TOISTUVAT TEHTÄVÄTYYPIT

Tietyt tehtävätyypit toistuvat Kymppi-kokonaisuuden tunneilla, jotta oppilaat harjaantuvat näiden menetelmien käyttöön ja keskustelut syventyvät. Nämä menetelmät ovat ajatuskartta, mielipidejana ja VTS eli Visual Thinking Strategies. Alta löytyvät niiden yksityiskohtaiset ohjeet.

Ajatuskartta ryhmätyönä

Ajatuskarttaa voi käyttää opiskeltavan asian havainnollistamiseen tai ideointiin. Ajatuskarttojen teko helpottaa suurien asiakokonaisuuksien hahmottamista ja asioiden välisten suhteiden ymmärtämistä.

Tyhjän paperin keskelle kirjoitetaan tai piirretään kartan pääasia eli avainsana. Siihen liittyvät alakohdat piirretään haarautumaan siitä pensasmaisesti. Nämä alakohdat yhdistetään ylä- ja alakohtiinsa viivoilla ja muilla piirroselementeillä. On suotavaa käyttää rohkeasti värejä, erilaisia muotoja ja piirroksia. Kartan visuaalisen monimuotoisuuden tarkoitus on havainnollistaa asioiden keskinäisiä suhteita ja myös auttaa muistamaan asiat paremmin vahvojen visuaalisten mielleyhtymien kautta.

Harjoitelkaa yhdessä tekniikkaa siten, että opettaja tekee ryhmän ideoiden pohjalta taululle ajatuskartan, jonka avainsana on LAPSI.

Ajatuskarttoja tehdään muutamalla oppitunnilla Lapsen oikeuksien kymppi -kokonaisuudessa. Kun ne toteutetaan ryhmätöinä, on syytä ohjeistaa ryhmiä niin, että kirjuri tai kirjurit keräävät koko ryhmän ideoita ja kirjaavat niitä ajatuskarttaan. Sano, että kiinnität erityistä huomiota siihen, miten koko ryhmä osallistuu ja onko vuorovaikutus toisia kohtaan kannustavaa.

Mielipidejana

Raivaa luokasta tila tai siirrykää tarvittaessa käytävälle. Kiinnitä ”janan” vastakkaisiin päätyihin laput, joissa lukee: Samaa mieltä, Eri mieltä tai vaihtoehtoisesti värikoodatut paperit (esim. punainen, vihreä).

Selitä oppilaille: ”Esitän väittämiä. Mieti rauhassa, mitä mieltä olet, ja siirry sitten mielipiteesi mukaiseen kohtaan janalla. Älä pyri vaikuttamaan toisten mielipiteisiin. Kaikilla on oikeus omaansa. Kuuntele keskusteluiden aikana tarkasti toisten perusteluita.”

Valitse listalta omalle ryhmällesi sopivia väitteitä tai keksi omia. Voit halutessasi myös osallistaa oppilaat keksimiseen. Jokaisesta väitteestä ei tarvitse keskustella, mutta jotkin voi purkaa perusteellisemmin esimerkiksi näin: Kun oppilaat ovat valinneet kohdan janalla, he voivat hiljaisesti jutella lähellä itseään olevien kanssa, miksi ovat valinneet kyseisen kohdan. Sitten voit pyytää oppilaita kertomaan yhteisesti perusteluita omalle valinnalle. Idea on, että kaikilla on mielipide, mutta ketään ei pidä painostaa perustelemaan valintaansa ääneen, jos ei tunnu mukavalta puhua kaikkien kuullen. Yhteisessä keskustelussa voit kysyä vaikka näin: ”Kuka teistä, joka on valinnut mielipiteen ’samaa mieltä’, voisi kertoa meille kaikille, millaisia perusteluita teidän porukassanne oli valinnalle?” Voit myös kysyä oppilailta, haluaisivatko he vaihtaa paikkaansa kuultuaan muiden näkökulmia.

Harjoituksen tavoitteena on myös oppia, että mielipidettänsä saa muuttaa!

Respect PLANET

احترام الكوكب

MILES OF SMILES

MORE MILK

MUR WAN OI

WORK
US

Power & Love

♀

CORPS CHOIX

OU TOUT ABO

PABIBIE

750

#MEN
#MYB

VTS eli Visual Thinking Strategies

“Taide- ja mediakuvat voivat innostaa lapsia keskusteluun lapsen oikeuksista. Hyvä ja osallistava keskustelu kuvista vaikuttaa lapsen oman kriittisen ja luovan ajattelun kehitykseen ja saattaa johtaa jopa asennemuutokseen.” (Satu Itkonen)

VTS eli Visual Thinking Strategies on yhdysvaltalaisen psykologi Abigail Housenin ja museokasvattaja Philip Yenawinen kehittämä menetelmä visuaalisten taiteiden opetukseen. Yhdysvalloissa menetelmä on monen koulun opetusohjelmassa. Menetelmä sopii erinomaisesti Lapsen oikeuksien kymppi -kokonaisuuteen, koska se vahvistaa lapsen oikeutta mielipiteeseen (artikla 13). Menetelmä edellyttää turvallista ympäristöä ja toimii parhaiten pienehkön ryhmän kanssa. Yhden kuvan katseluun menee aikaa kymmenisen minuuttia. Huolehdi siitä, että myös kuvissa esiintyvien lasten oikeudet toteutuvat eli heitä ei ole kuvattu vaikkapa hyvin epäedullisissa tilanteissa.

Menetelmän vaiheet:

- 1) Kuvaa tarkastellaan hiljaisuudessa (muutama minuutti).
- 2) Tulkinnan aikana esitetään kysymyksiä. Käytä kolmea toistuvaa kysymystä:
  - Mitä tässä kuvassa on meneillään?
  - Mikä saa sinut ajattelemaan, että...?
  - Mitä vielä voimme löytää kuvasta?
- 3) Loppupäätelmiä ei tehdä. Kiitetään ryhmää.

Katselun kulku esimerkein:

- Pyydä ryhmää tutkimaan kuvaa parin minuutin ajan hyvin tarkasti täyden hiljaisuuden vallitessa.
- Menetelmään sisältyy kolme ohjaavaa kysymystä.
- Kysy: **”Mitä kuvassa on meneillään?”** Anna vastausvuoro yhdelle (vapaaehtoiselle) oppilaalle kerrallaan. Kun oppilas kertoo, toista hänen lauseensa omin sanoin ja näytä kuvasta hänen tarkoittamaansa asiaa.

Esimerkki Oppilas: “Siinä on lapsia pesulla ja toi tuolla reunassa on iloinen ja toi lettipäinen tyttö on pelokas”. Opettaja: ”Siis tässä on mielestäsi lapsia pesulla.”

- Kysy **”Mikä saa sinut ajattelemaan, että...?”**

Esimerkki Opettaja: “Mikä saa sinut ajattelemaan, että tämä lapsi on iloinen ja tämä pelokas?” Oppilas: “No koska se poika hymyilee ja sillä työllä on kauhistunu ilme”. Opettaja: “Siis ajattelet, että näistä suiden ilmeistä näkee, että toinen on iloinen ja toinen pelokas?” Oppilas: ”Joo”.

- Kysy: **”Mitä vielä voimme löytää kuvasta?”**

Esimerkki Oppilas 2: “No voiskohan noi lapset olla leirillä tai sellaisessa koulussa, jossa asutaan.” Opettaja: “Mikä sai sinut ajattelemaan leiriä tai sisäoppilaitosta?” Oppilas 2: “No, kun ei ne varmaan oo saman perheen lapsia ja näyttäis, että ne on iltapesulla.” Opettaja: ”Lapset näyttävät siis olevan mielestäsi iltapesulla ja koska he näyttävät aika samanikäisiltä, niin ei ole todennäköistä, että he olisivat kotona iltapesulla.”

- Kysy uudestaan: **”Mitä vielä voimme löytää kuvasta?”**

Esimerkki Oppilas 3: “Toi kuva on otettu varmaan sata vuotta sitten”. Opettaja: “Mikä saa sinut ajattelemaan, että kuva on satavuotias?” Oppilas 3: “No se on mustavalkoinen ja sitten noitten lasten vaatteet on ihan vanhanaikaisia.” Opettaja: “Se ettei kuvassa ole värejä saattaa siis mielestäsi viitata vanhaan kuvaan, ja sitten nämä lasten asusteet kuten polvihousut ja henkselit tässä (näyttää) voisivat olla entisajalta.”

Opettaja: ”Kiitos kaikille.”

Kuva: Lapset ovat iltapesulla Helsingin lastentarhojen kesäsiirtolassa. Kuvaaja tuntematon. 1918.
Lähde: Helsingin kaupunginmuseon kokoelmat.

Tärkeää:

- Jokaisella on oikeus omaan tulkintaansa. Ohjaaja ei arvota tulkintoja sanomalla esimerkiksi "Hyvä!" tai muuta vastaavaa.
- Muutama oppilas voi käyttää puheenvuoron, mutta ihan liikaa aikaa ei kannata käyttää yhteen kuvaan. Muistuta kuitenkin toisten kuuntelemisen tärkeydestä.
- Opettaja toistaa aina omin sanoin kuulemansa ja näyttää kuvasta kohtia, joihin ajattelee oppilaan viittaavan.
- Aina, jos oppilas tekee jonkun tulkinnan, sitä tarkennetaan kysymyksellä 2. eli Mikä saa sinut ajattelemaan...? Jos oppilas vaikka sanoo, että kuvassa on iloinen tyttö, ohjaa opettaja hänet selittämään, mistä hän teki päätelmän iloisuudesta. Menetelmä vahvistaa kielentämisen taitoja ja sopii myös erinomaisesti suomea harjoitteleville oppilaille.
- Lopuksi ei tehdä mitään yhteenvetoa tulkinnoista, vaan ainoastaan kiitetään ryhmää. Myös ne, jotka eivät päässeet tulkitsemaan ääneen, saavat siis pitää mielessään omat tulkintansa, jotka kaikki ovat yhtä arvokkaita ja oikeita.

Voit lukea VTS-menetelmästä lisää Ateneumin yleisötyöpäällikkö Satu Itkosen artikkelista Mitä näemme kun katsomme kuvaa? – Osallisuutta ja uusia näkökulmia VTS-menetelmällä (materiaalipankissa).

LAPSEN OIKEUKSIEN KYMPPI

Lapsen oikeuksien kymppi on kymmenen kaksoistunnin mittainen opetuskokonaisuus, jonka avulla voi käsitellä oppilaiden kanssa lapsen oikeuksia ja kestävästä kehitystä monipuolisesti ja toiminnallisesti. Opetuskokonaisuus on suunnattu alakoulun 4.–6.-luokkalaisille. Opetuskokonaisuuden sisällöt ja työtavat on suunniteltu perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet huomioiden. Eri oppiaineita integroivana kokonaisuutena Lapsen oikeuksien kymppi soveltuu erinomaisesti monialaiseksi oppimiskokonaisuudeksi.

Plan International

Lastenoikeusjärjestö Plan International haluaa oikeudenmukaisen maailman, jossa kaikkien lasten oikeudet ja tasa-arvo toteutuvat. Siksi Plan parantaa erityisesti tyttöjen oikeuksia ja asemaa. Uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton Plan International perustettiin vuonna 1937, ja järjestö työskentelee nykyään yli 70 maassa. Plan International Suomi aloitti toimintansa vuonna 1998. Suomessa Plan edistää lasten ja erityisesti tyttöjen oikeuksia tiedottamalla ja vaikuttamalla. Tarjoamme lisäksi globaalikasvatusta koululaisille sekä materiaaleja ja koulutusta opettajille.

